

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Poliisiammattikorkeakoulun matkustusturvallisuuden kehittäminen

Ahvenjärvi, Samu

2015 Leppävaara

Laurea-ammattikorkeakoulu
Leppävaara

Poliisiammattikorkeakoulun matkustusturvallisuuden kehittäminen

Samu Ahvenjärvi
Turvallisuusalan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2015

Samu Ahvenjärvi

Poliisiammattikorkeakoulun matkustusturvallisuuden kehittäminen

Vuosi 2015 Sivumäärä 51

Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää kohdeorganisaation turvallisuusjohtamisjärjestelmää laatimalla matkustusturvallisuusohjeistus ja matkustajan tarkistuslista. Ohjeistus ja tarkistuslista on toteutettu toimeksiantotyönä. Kohdeorganisaationa tässä opinnäytetyössä oli Poliisiammattikorkeakoulu, joka on Suomen ainoa poliisin tutkintokoulutusta tarjoava oppilaitos. Kohdeorganisaation käytössä oli ennen tätä työtä suppea matkustuksen turvallisuusohje, jonka katsottiin olevan riittämätön organisaation tarpeisiin nähden. Työn produktina syntyneet matkustusturvallisuusohjeistus ja matkustajan tarkistuslista toimivat kohdeorganisaation tukidokumentteina matkustavan henkilöstön tarpeita, koulutusta ja perehdytystä varten.

Matkustusturvallisuusohjeistus ja matkustajan tarkistuslista antavat matkustavalle henkilölle yleisluontoisen kokoelman tietoa ja ohjeita sekä nopean tavan tarkistaa matkan hoitoon liittyviä asioita. Ohjeistuksessa on otettu huomioon matkan vaiheet ja se tarjoaa niihin liittyvää tietoa eri aihealueiden kautta. Ohjeistuksen tuottamiseksi käytettiin tiedonkeruumenetelminä teemahaastattelua ja avointa haastattelua. Haastateltavaksi valittiin asiantuntijoita kohdeorganisaation sisä- ja ulkopuolelta. Haastatteluissa selvitettiin muun muassa työntekijän ja työnantajan velvollisuuksia matkustamisessa, matkan vaiheiden tärkeimpiä asioita ja matkustamisen yleisimpiä vaaroja.

Opinnäytetyö koostuu kahdesta erillisestä osasta, produktista eli matkustajan tarkistuslistasta ja matkustusturvallisuusohjeistuksesta sekä opinnäytetyöraportista, jossa käsitellään aiheeseen liittyvää teoriaa ja kuvataan produktin laadintaprosessi. Opinnäytetyön teoreettinen osio käsittelee organisaatioturvallisuutta, turvallisuusjohtamista ja matkustusturvallisuutta.

Ohjeistus on toteutettu kohdeorganisaation tarpeiden mukaisesti, mutta sopii yleismaailmallisuutensa vuoksi käyttöön myös muualle valtionhallintoon ja yksityiselle sektorille. Käyttöön otettuna ja jalkautettuna ohjeistus ja tarkistuslista kehittävät kohdeorganisaation matkustamisen turvallisuutta ja edistävät riskien hallintaa. Matkustusturvallisuusohjeistus ja matkustajan tarkistuslista ovat tämän raportin liitteinä.

Samu Ahvenjärvi

The Development of Travel Security in the Police University College of Finland

Year	2015	Pages	51
------	------	-------	----

The objective of the thesis was to develop the target organisation's security operations by creating a travel safety and security guide and a traveller's checklist. The travel safety and security guide and traveller's checklist were produced as an assignment for the target organisation. The commissioner is the Police University College of Finland, which is the only training institution that offers police training in Finland. Before this assignment, the target organisation had only a narrow safety and security guide for the travelling employees, which was found insufficient to their needs. The safety and security guide and traveller's checklist will act as supporting documents for the target organisation's security operations. The safety and security guide will fulfill the employees' need of knowledge and can also be used to train the staff in travel safety and security.

Travel safety and security guide and traveller's checklist will provide the reader with general information about the subject and a quick way to check if he or she has taken care of everything necessary to continue with the travel. The guide is composed in a way to give the reader insight about every phase of the travel from safety and security perspective. In this thesis the empirical data was collected from interviews. The interviewees were chosen among the experts inside and outside of the target organisation. The topics covered in the interviews were for instance, the responsibilities of the travelling employee and the organisation, the most important factors during all phases of the travel and the most typical dangers or challenges that travellers confront.

The thesis consists of two separate components, travel safety and security guide and traveller's checklist and this report. This report contains the process of creating the products and the theoretical section, which consists of organisational security, security management and travel safety and security.

The products were produced for the needs of the target organisation, but because of their universal content they can be deployed for the use of any other organisation, especially the governmental organisations. When deployed and in use, the guide and the checklist will develop the organisation's travel safety and enhance risk management. The travel safety and security guide and traveller's checklist can be found in the appendix of this report.

Sisällys

1	Johdanto.....	6
1.1	Opinnäytetyön tausta ja tarkoitus	7
1.2	Kohdeorganisaatio	8
1.3	Keskeiset käsitteet.....	8
2	Tietoperusta	9
2.1	Organisaatioturvallisuus.....	10
2.2	Turvallisuusjohtaminen	11
2.2.1	Turvallisuusjohtamisen tavoitteet	12
2.2.2	Turvallisuusjohtamisen kehittäminen	13
2.3	Matkustusturvallisuus.....	14
2.3.1	Ennen matkaa.....	15
2.3.2	Matkan aikana.....	17
2.3.3	Matkan jälkeen	19
3	Toteutus	19
3.1	Menetelmät	21
3.1.1	Teemahaastattelut.....	21
3.1.2	Avoimet haastattelut	23
3.2	Haastattelujen analysointi	24
3.3	Johtopäätökset aineistosta.....	25
3.4	Matkustusturvallisuusohjeistuksen laatiminen	29
3.4.1	Suunnitteluvaihe	29
3.4.2	Toteutusvaihe.....	30
3.4.3	Valmiin produktin arviointi ja kehittäminen	30
4	Arviointi.....	31
5	Pohdinta	32
	Kuviot	36
	Liitteet.....	37

1 Johdanto

Organisaatioiden kansainvälinen toiminta on lisääntynyt globalisaation vaikutuksesta. Kansainvälisen yhteistyön johdosta organisaatioiden henkilöstön tarve matkustaa maasta toiseen on kasvanut. Matkustaminen ja ulkomailla toimiminen asettavat organisaatiot ja matkustavan henkilöstön totutusta poikkeavien haasteiden eteen. Yksi näistä haasteista on matkustavan henkilöstön turvallisuudesta huolehtiminen ulkomailla. Ilman ajantasaista tietoa, huolellista suunnittelua ja perehtymistä kohdemaahan matkustamisen riskit voivat kasvaa sietämättömiksi.

Turvallisuuden hallinta ja johtaminen ovat tärkeitä kehittämisen kohteita organisaation ulkomaantoimintojen, jatkuvuudenhallinnan ja kansainvälisen yhteistyön näkökulmasta. Toiminnan häiriötön jatkuvuus on tyypillisesti tärkeimpiä edellytyksiä erilaisten projektien läpisaattamiseksi sovittujen aikataulujen puitteissa. Projektien avainhenkilöt matkustavat tyypillisesti paljon ja juuri siksi matkustusturvallisuus tulee huomioida organisaation kokonaisturvallisuuden ja riskien hallinnassa.

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen, työelämälähtöinen opinnäytetyö, jonka tarkoituksena on kehittää kohdeorganisaation turvallisuuden johtamisjärjestelmää matkustusturvallisuuden näkökulmasta luomalla ajantasainen ohjeistus ja tarkistuslista turvallisempaa matkustamista varten. Kohdeorganisaationa on Poliisiammattikorkeakoulu. Opinnäytetyöprosessi käynnistyi toimiessani harjoittelijana Poliisiammattikorkeakoulussa, kun esimieheni ehdotti opinnäytetyöni aiheeksi matkustusturvallisuuden kehittämistä.

Opinnäytetyöprosessin ja kvalitatiivisen tutkimuksen lopputuloksen tavoitteena on saattaa produktina syntyvät matkustusturvallisuusohjeistus ja tarkistuslista kohdeorganisaation käyttöön. Vaikka työn produkti on suunnattu kohdeorganisaatiolle, sitä voidaan hyödyntää sen yleismaailmallisuutensa vuoksi muissa, erityisesti valtionhallinnon organisaatioissa.

1.1 Opinnäytetyön tausta ja tarkoitus

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa valtion virastolle matkustusturvallisuuden ohjeistus. Matkustusturvallisuusohjeistuksen tavoitteena on kehittää viraston turvallisuustoimintaa, tukea jatkuvuuden suunnittelua ja helpottaa turvallisuusjohtamista. Opinnäytteen kohdeorganisaationa on Poliisiammattikorkeakoulu (jäljempänä Polamk). Polamk:lla on käytössä suppea ohjeistus liittyen matkustusturvallisuuteen ja tämän opinnäytteen on tarkoitus korvata se sekä tarjota tilalle laajempi ja kattavampi kokonaisuus oppilaitoksen käyttöön ja kehittää tällä tavoin viraston sekä sen henkilöstön turvallisuutta. Nykyisen suppean ohjeistuksen katsottiin olevan riittämätön ja kohdentamaton Polamk:n käyttöön ja osittain sen vuoksi viraston matkustamisen riskien katsottiin olevan paikoittain suuria.

Halusin tehdä toiminnallisen ja substanssiosaamiseen kuuluvan opinnäytteen, josta on konkreettista hyötyä sitä tarjottavalle organisaatiolle ja sen henkilöstölle. Opinnäytetyön idea syntyi, kun aloitin harjoittelijana Polamk:ssa, hallinnon tukitoimissa. Selvitin mahdollisuutta opinnäytetyön tekemiseen ja tarjolla oli useampikin idea tai aihe, mutta päädyin matkustusturvallisuusohjeistuksen tekemiseen yhdessä esimieheni, oppilaitoksen turvallisuuspäällikön ja laatupäällikön kanssa, jotka esittivät sen olevan ajankohtainen ja riskiperusteinen työnaihe Polamk:n näkökulmasta. Oppilaitoksen henkilökunta matkustaa virkansa puitteissa ympäri maailmaa, jopa eri riskialueilla. Tehdyissä riskianalyseissa on tunnistettu monia matkustukseen kuuluvia eritasoisia vaaroja, joita toivottavasti voidaan välttää paremmin tämän opinnäytetyön käyttöönoton jälkeen.

Ohjeistuksen lisäksi esitettiin matkustusturvallisuuteen liittyvän tarkistuslistan tekemistä, koska vaarana on, että osa henkilöstöstä ei lue ohjeistusta, vaikka olisikin suunnittelemassa virkamatkaa. Tarkistuslista sisältää ohjeistuksen tiedon tiivistetyssä muodossa ja toimii muistina tukena huolehdittavista asioista. Matkaa suunnitteleva henkilö voi huolehtia matkustuksen ja siihen liittyvän turvallisuuden perusasioista nopeasti tarkistamalla listan sisällön.

Matkustusturvallisuusohjeistus on kohdennettu ensisijaisesti Polamk:n henkilöstön, eikä siinä esimerkiksi huomioida opiskelijoiden tarpeita. Kohdennuksen vuoksi työssä ei ole tutkittu muun poliisiorganisaation matkustamiseen liittyviä käytäntöjä. Matkustusturvallisuus sisältää kuitenkin paljon yleistä tietoa ja produkti on niiltä osin soveltuva myös muiden, kuten oppilaitoksen opiskelijoiden tai muiden virastojen henkilöstön käyttöön.

1.2 Kohdeorganisaatio

Poliisiammattikorkeakoulu on Suomen ainoa poliisikoulutusta tarjoava oppilaitos, joka muista ammattikorkeakouluista poiketen kuuluu sisäministeriön hallinnonalalle (Poliisiammattikorkeakoulu, 2014). Laki Poliisiammattikorkeakoulusta (2013/1164, 2§) mukaan Polamk:n ydin-tehtävät ovat tarjota sivistyksellisistä ja tutkimuksellisista lähtökohdista perustavaa poliisin koulutusta sekä alan tutkimus- ja kehittämistyö. Oppilaitoksen organisaatioon kuuluu johtaja eli rehtori, johdon tuki, poliisikoiralaitos ja ydinprosessit: Opetus ja oppiminen, Kehittäminen ja Tutkimus. Oppilaitos sijaitsee Tampereen Hervannassa ja työntekijöitä organisaatiossa on yhteensä noin 220. Poliisiammattikorkeakouluun kuuluu Hämeenlinnan poliisikoiralaitoksen lisäksi ajokoulutuskeskus Pieksämäellä. (Poliisiammattikorkeakoulu 2014.)

1.3 Keskeiset käsitteet

Tässä luvussa käsitellään opinnäytetyön keskeisimpiä käsitteitä. Keskeisimmät käsitteet työssä ovat organisaatioturvallisuus, jatkuvuuden hallinta, turvallisuusjohtaminen, matkustusturvallisuus sekä työ- ja virkamatka.

Organisaatioturvallisuus

Organisaatioturvallisuudella tarkoitetaan järjestelmällistä lakisäätöisen ja omaehtoisen kokonaisturvallisuuden hallintaa. Organisaatioturvallisuus muodostuu useista eri turvallisuuden osa-alueista ja keinoista suojata osa-alueiden toimintoja sekä organisaation arvoja. Turvallisuuden hallinta on toimintaa, joka tukee organisaation asettamia tulostavoitteita sekä strategiaa ja sen tavoitteena on varmistaa organisaation toiminnan jatkuvuus. (Kerko 2001, 21; Puolustusministeriö 2012, 23.)

Jatkuvuudenhallinta

Jatkuvuudenhallinta tarkoittaa organisaation toimia ja toimintoja, joilla pyritään takaamaan mahdollisimman häiriötön toiminnan jatkuvuus kaikissa tilanteissa ja olosuhteissa. Jatkuvuudenhallinta on ylimmän johdon hyväksymää ja linjaamaa toimintaa, jolle on asetettu strategisia tavoitteita. Jatkuvuudenhallinnalla keskitytään pääasiallisesti normaaliolojen häiriötilanteisiin, mutta prosessissa voidaan huomioida poikkeustilanteet. (Valtiovarainministeriö 2009; SPEK 2014, 50.)

Turvallisuusjohtaminen

Turvallisuusjohtaminen on jatkuvan kehittämisen johtamisprosessi, joka sisältää suunnittelun ja toiminnan sekä johtaa seurannan ja arvioinnin jälkeisiin kehittämistoimenpiteisiin. Turvallisuusjohtaminen on päämäärätietoista ja tavoitteellista toimintaa, jolla pyritään parantamaan organisaation turvallisuuden ja olosuhteiden tasoa sekä henkilöstön hyvinvointia. Tur-

vallisuusjohtamisessa otetaan huomioon myös liiketoiminnan jatkuvuus ja häiriöttömyys. (Työsuojeluhallinto 2014; Kerko 2001, 38.)

Matkustusturvallisuus

Matkustusturvallisuudella tarkoitetaan tyypillisesti työperäisen matkustamisen turvallisuutta. Matkustusturvallisuudella on tarkoitus ehkäistä työmatkoilla ilmeneviä turvallisuusriskejä. Matkustusturvallisuus kuuluu valtion virastojen matkustusstrategiaan ja on keskeinen osa kokonaisriskienhallintaa. Matkustaessa viran puolesta tulee kiinnittää erityistä huomiota henkilö- ja tietoturvaluuteen. (Valtiokonttori 2008; Saario 2006, 9.)

Työ- ja virkamatka

Työ- ja virkamatkalla tarkoitetaan esimiehen määräyksestä johtuvaa matkaa kiinteään työ- tai virkapaikan ulkopuolelle, jonka virkamies tekee viranhoidollisten tehtävien suorittamiseksi ja työntekijä työtehtävien hoitamiseksi (Valtiovarainministeriö 2015).

2 Tietoperusta

Opinnäytetyön tietoperustan muodostaa organisaatioturvallisuus, turvallisuusjohtaminen ja matkustusturvallisuus. Organisaatioturvallisuus ja turvallisuusjohtaminen muodostavat perustan turvallisuustoimintaan ja turvallisuuden hallintaan sekä sen kehittämiseen. Matkustusturvallisuus on yksi organisaatioturvallisuuden osa-alue, jonka hallintaa tarkastellaan organisaation näkökulmasta. Organisaatioturvallisuuden ja turvallisuusjohtamisen teoreettinen viitekehys muodostuu ensisijaisesti tutkimuskirjallisuudesta ja teoksista kuten ”Yhteistyö yritysturvallisuuden hallinnassa” (Lanne 2007), ”Turvallisuusjohtamisjärjestelmien toimivuus” (Levä 2003), ”Turvallisuuden johtaminen esimiestyönä” (Simola 2005) ja ”Turvallisuusjohtaminen” (Kerko 2001).

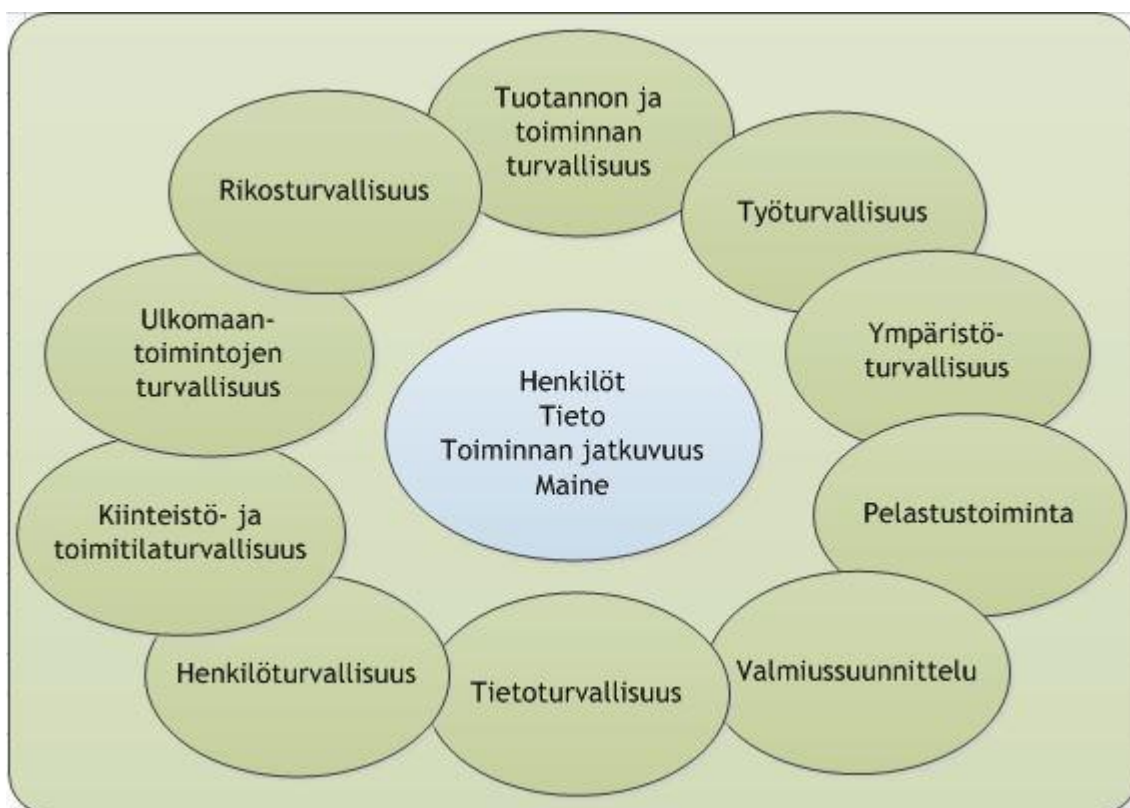
Matkustusturvallisuuden teoreettisen viitekehyksen on muodostanut ensisijaisesti aiheesta tuotettu kirjallisuus ja sähköiset lähteet. Sähköisiä lähteitä ovat esimerkiksi ulkoministeriön matkustusturvallisuuteen liittyvät palvelut ja valtion matkustussääntö. Työssä lähteenä käytettyyn kirjallisuuteen kuuluvat teokset kuten ”Yritysturvallisuuden käsikirja” (Miettinen 2002), ”Yrityksen turvallisuusopas” (Heljaste, Korkiamäki, Laukkala, Mustonen, Peltonen & Vesterinen 2008) ja ”Turvallista matkaa” (Benyik & Kohen 2006) sekä Työturvallisuuskeskuksen ”Turvallisesti työmatkalla ulkomailla” (Rauramo, Harjanne & Tiihonen 2009).

2.1 Organisaatioturvallisuus

Turvallisuus on laaja käsite, joka tyypillisesti käsitetään ihmisen tunteeksi tai olotilaksi, jossa ei esiinny vaaroja tai riskitekijöitä. Nämä tunteet tai olotilat kuitenkin ymmärretään eri tavoin riippuen näkökulmasta. Olotilaa tai tunnetta voidaan tarkastella yksilö-, yhteisö- tai organisaatiotasolla. (Miettinen 2005, 88-89.) Tässä luvussa turvallisuutta tarkastellaan organisaation näkökulmasta.

Organisaatioturvallisuudella tarkoitetaan organisaation turvallisuusasioiden kokonaishallintaa. Organisaatioturvallisuus on johdettua toimintaa, jonka tavoitteena on tukea organisaation strategiaa ja saavuttaa asetetut päämäärät toiminnan häiriintymättä. Turvallisuustoimilla pyritään suojaamaan organisaation arvoja, resursseja ja toiminnan jatkuvuutta. Organisaation turvallisuuden kehittämistä ohjaavat niin sisäiset intressit kuin ulkoiset veloitteet. (Kerko 2001, 21; Levä 2003, 34.)

Elinkeinoelämän keskusliitto (2015) jakaa organisaatioturvallisuuden kymmeneen osa-alueeseen, jotka ovat esiteltyinä kuviossa 1. Kerko (2001, 22) jakaa teoksessaan organisaatioturvallisuuden samoihin osa-alueisiin.

Kuvio 1: Organisaatioturvallisuuden osa-alueet (Sovellettu EK -yritysturvallisuussympyrästä)

Vastaavasti Miettinen (2002, 12) on teoksessaan jakanut organisaatioturvallisuuden 1) yritysturvallisuuden johtamiseen, 2) kiinteistö- ja toimitilaturvallisuuteen, 3) henkilöturvallisuuteen, 4) vakuuttamiseen, 5) tietoturvallisuuteen, 6) poikkeusoloihin varautumiseen, 7) paloturvallisuus ja pelastustoimintaan, 8) ympäristönsuojeluun, 9) ulkomaantoimintojen yritysturvallisuuteen, 10) matkustusturvallisuuteen, 11) rikosturvallisuuteen, 12) työsuojeluun sekä 13) tuotannon ja muun toiminnan turvallisuuteen.

Organisaatioturvallisuus on käsitteenä laaja ja ulottuu useisiin eri toimintoihin. Sen hallinnan onnistumiseksi vaaditaan ylimmän johdon ja henkilöstön sitoutuminen sekä jatkuva johtaminen ja kehittäminen. (Miettinen 2002, 19-20; Kerko 2001, 26, 32.) Organisaatioturvallisuus voidaan määritellä organisaation toimintojen ja suojattavien arvojen mukaan. Tyypillisiä roolijakoja organisaatioturvallisuudessa on, että ylin johto vastaa muun muassa strategisista päätöksistä ja johtamisrakenteen luomisesta. Linjaesimiehet vastaavat päivittäisen turvallisuuden toteutumisesta, henkilöstön motivoimisesta ja valvonnasta. Turvallisuusorganisaation asiantuntijoiden vastuulla on puolestaan turvallisuusjohtaminen ja ylimmän johdon neuvonantajina toimiminen. (Lanne 2007, 73; Kerko 2001, 26, 45.)

2.2 Turvallisuusjohtaminen

Johtaminen kuuluu olennaisesti organisaatioiden toimintaan. Johtaminen on ohjaavaa, arvioivaa ja kehittävää sekä toimintaedellytyksiä luovaa toimintaa, jota organisaatiossa tehdään tavoitteiden saavuttamiseksi. Johtaminen tukee organisaation strategiaa ja sen tarkoituksena on luoda perusteet työn tekemiselle. Johtamisella ei pyritä vaikuttamaan pelkästään organisaation nykytilaan, vaan sillä tavoitellaan myös parempaa hallintaa ja ennakointikykyä organisaation tulevaisuudesta. Johtaminen luo keinot ja asettaa organisaation suunnan, johon haudutaan. (Työturvallisuuskeskus, 2014.)

Turvallisuusjohtaminen on yksi organisaation johtamisen osa-alueista, jossa huomioidaan organisaatioturvallisuuden näkökulma. Turvallisuusjohtaminen on osin lakisääteistä tukitoimintaa, jolla pyritään ennaltaehkäisemään ja vähentämään työstä johtuvia, liiketoimintaa ja sen jatkuvuutta haittaavia riskejä. Turvallisuusjohtaminen on paitsi ihmisten, myös omaisuuden ja arvojen suojaamista sekä turvallisuustoiminnan jatkuvaa ja tavoitteellista kehittämistä. (Kerko 2001, 15; Lanne 2007, 22.) Simolan (2005, 225) mukaan turvallisuuden johtamisessa korostuu ongelmanratkaisukyky muun muassa monimutkaisissa ihmisten ja asioiden välisissä vuorovaikutus- ja riippuvuussuhteissa. Turvallisuuden, niin kuin muidenkin johtamisen osa-alueiden avaintekijöinä ovat siis vuorovaikutus ja johtajuus.

Turvallisuusjohtamisen käytännön toiminta muodostuu organisaation toiminnan turvallisuustarpeista. Lähtökohta on toiminnan turvaaminen kaikissa olosuhteissa. Olennaista on muun

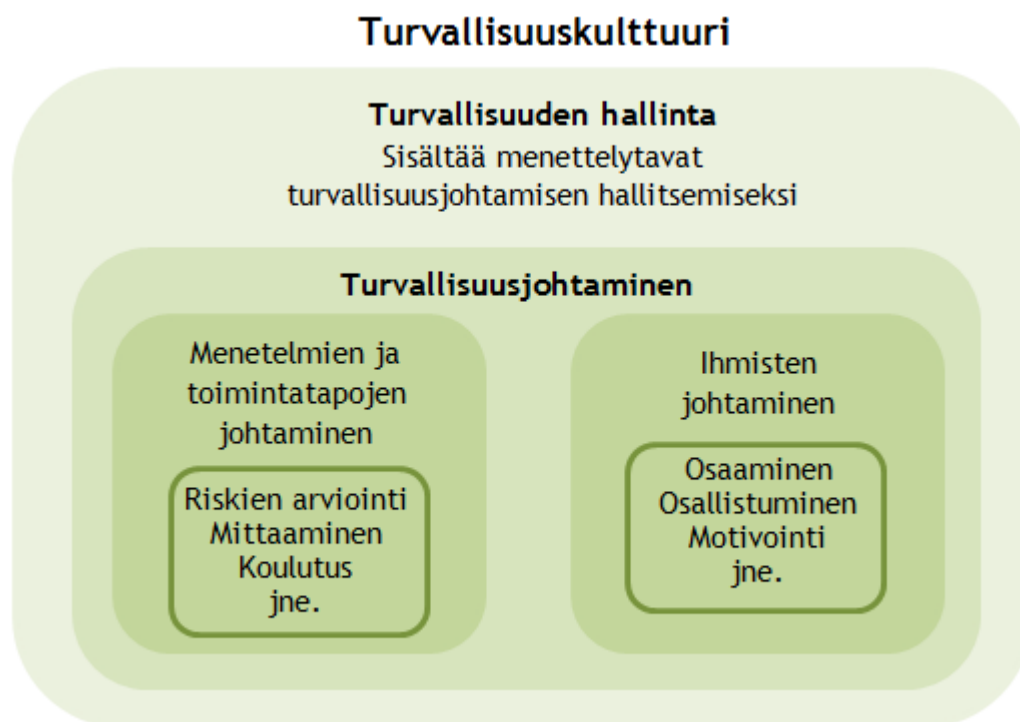
muassa turvallisuuden nykytilanteen ja riskien kartoittaminen, jotka luovat perusteet tavoitteiden asettamiselle ja turvallisuustoiminnan kehittämiseksi. Organisaation turvallisuuden nykytilanteesta saa hyvän kuvan tarkastelemalla turvallisuustoiminnan standardeja, laatua ja mittareita. Riskianalyyysien tekeminen, riskien todennäköisyyksien ja seurausten muutoksien seuraaminen ovat jatkuvaa toimintaa. Seuraaminen ja arviointi ovat oleellinen osa häiriötilanteisiin varautumista. Muita turvallisuusjohtamisen käytännön toimia on muun muassa kriisinhallinta, auditoinnit, erilaiset ohjeistukset ja mittarit sekä tapaturma- ja vahinkotilastointi. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2015; Työsuojeluhallinto 2014.)

2.2.1 Turvallisuusjohtamisen tavoitteet

Organisaation turvallisuus ja turvallisuusjohtaminen tulee ottaa kokonaisvaltaisesti huomioon organisaation päätöksenteossa ja toiminnassa, jotta niille asetetut tavoitteet saavutettaisiin. Koko organisaation henkilöstö tulisi ottaa mukaan tavoitteiden suunnitteluun, koska se sitouttaa jokaisen turvallisuustoimintaan ja tehostaa työntekoa. Tämä luo perustan turvallisuuden huomioivalle organisaatiokulttuurille, joka tehostaa työntekoa sekä parantaa turvallisuuden hallintaa ja johtamista. (Lanne 2007, 19, 32, 38; Mäkinen 2005, 174.)

Turvallisuusjohtamisen tavoitteena on toiminnan turvallisuuden ja työntekijöiden terveyden ylläpitäminen sekä jatkuva kehittäminen. Turvallisuuskulttuuri on organisaation turvallisuustoiminnan seuraus, jossa jokaisella on oma roolinsa. Turvallisuustyö ei ole pelkästään johdon ja asiantuntijoiden toimintaa, vaan onnistuneeseen turvallisuusjohtamiseen tarvitaan jokaisen työntekijän panostus. (Työsuojeluhallinto 2014.) Kun turvallisuus huomioidaan kaikessa toiminnassa siitä tulee työskentelytapa, joka muun muassa vähentää tapaturmia ja hillitsee henkilöstön riskinottohalua (Lanne 2007, 25-26).

Henkilöstön, esimiesportaan, turvallisuusjohtamisesta vastaavien asiantuntijoiden sekä ylimmän johdon vastualueet määritetään selkeästi ja turvallisuus viedään käytäntöön ja työn ohjeistuksiin. Jotta turvallisuustoiminta pysyy tavoitetasolla, tulee henkilöstöä jatkuvasti kouluttaa ja tiedottaa organisaation toiminnasta. Henkilöstölle tulee viestiä muun muassa turvallisuuspolitiikasta, suunnitelmista ja ohjeistuksista, standardeista sekä järjestelmistä ja muista toimista, jotka sitouttavat henkilöstöä ylläpitämään sovittua turvallisuustoimintaa. (Lanne 2007, 19, 38, 74; Mäkinen 2005, 174; Simola 2005, 92.) Kuviossa 2 on kuvattuna turvallisuusjohtamisen vaikutukset turvallisuuskulttuurin syntyyn ja kehittymiseen.

Kuvio 2: Turvallisuuden hallinta (Sovellettu Työsuojeluhallinnon turvallisuuskulttuurin kuvios-
ta)

2.2.2 Turvallisuusjohtamisen kehittäminen

Turvallisuuden kehittäminen kuuluu olennaisesti turvallisuusjohtamiseen. Työpaikan turvalli-
suuden kehittäminen edistää työntekijöiden sitoutumista, tapaturmien ja onnettomuuksien
ehkäisemistä sekä vaikuttaa myönteisesti tuotannon laatuun ja työilmapiiriin. (Työsuojeluhal-
linto 2014.)

Turvallisuuden ja turvallisuusjohtamisen kehittäminen tulee perustua tarpeeseen, jotta kehit-
tämistoimet saadaan kohdennettua oikein. Kehittämistoimien tarve voidaan selvittää esimer-
kiksi tekemällä riskianalyseja tai mittaamalla turvallisuuden nykytilaa. Turvallisuutta voi-
daan mitata nelijakoisen mallin mukaan 1) teknisistä järjestelmistä, 2) turvallisuuskulttuuris-
ta, 3) johtamisjärjestelmistä ja menettelytavoista sekä 4) ei-toivotuista tapahtumista. Mitta-
rit tulee valita huolellisesti, koska turvallisuuden kehittämistoimet voivat luoda uusia riskejä.
Siksi on tärkeää arvioida riskejä myös kehittämistoimien aikana ja niiden jälkeen. (Lanne
2007, 33; Henttonen 2000, 12, 14; Leppänen 2006, 177.)

Turvallisuustoimintaa voidaan kehittää ja analysoida johtamislähtöisesti (auditoinnit), käyt-
täytymislähtöisesti (havainnointi ja palaute) sekä kulttuurilähtöisesti (ilmapiiri- ja asenneky-
selyt). Esimerkiksi käyttäytymislähtöinen turvallisuuden kehittäminen vähentää tapaturmien
määrää, koska positiivinen palaute on käyttäytymistä ohjaava motivaatiotekijä. Turvallisuus-

den kehittämässä huomioidaan kaikki näkökulmat, mutta henkilöstön asenteiden ja käyttäytymisen merkitystä tulee korostaa, koska turvallisuuskulttuuri vaikuttaa suoraan turvallisuuden hallintaan. (Lanne 2007, 33)

Turvallisuuden kehittämässä on tärkeitä muistaa organisaation halutun turvallisuuden taso. Halutun turvallisuustason lisäksi tulee määrittää keinot tason saavuttamiseksi ja muutosten mittaamiseksi. Kehittämistoiminnassa tulee kuitenkin ottaa huomioon koko organisaatioturvallisuus, koska yksittäisten toimien kehittäminen voi heikentää kokonaisturvallisuutta. (Lanne 2007, 22-23; Henttonen 2000, 12; Simola 2005, 101)

Turvallisuustoimintaa kehittäessä voidaan huomioida mahdollisuus implementoida omaan turvallisuusjohtamisjärjestelmään kansainvälisesti hyväksytyjä malleja, eli standardeja. Standardit tukevat turvallisuustoimintaa kattavasti ja laaja-alaisesti sekä varmistavat järjestelmien yhteistoiminnan ja laadun. Turvallisuustoimintaa tukevia standardeja on muun muassa riskienhallintaan (ISO 31000), työterveys- ja työturvallisuusjohtamiseen (OHSAS 18001) ja tietoturvallisuuden hallintaan (ISO/IEC 27000). (Suomen standardisoimisliitto SFS ry 2014; Lanne 2007, 24-25.)

2.3 Matkustusturvallisuus

Matkustusturvallisuus on laaja kokonaisuus, johon sisältyy asioita ja tekijöitä monesta organisaatioturvallisuuden osa-alueesta. Matkustusturvallisuudella tarkoitetaan tyypillisesti työ- tai virkamatkan turvallisuutta. Periaatteessa matkustusturvallisuus sisältää samat asiat ja tekijät niin koti- kuin ulkomaillakin, mutta ulkomaille matkustaessa tulee huomioida kohdemaan erityispiirteet, kuten tavat, uskonto ja kulttuuri. (Miettinen 2002, 249.)

Työtehtävät, jotka edellyttävät matkustamista asettavat organisaatiot ja työtehtäviä hoitavat työntekijät uudenlaisten haasteiden eteen. Uusiin ja itselle tuntemattomiin toimintaympäristöihin sekä toimintatapoihin tulee kiinnittää huomiota ennen matkustamista. Suuri osa työ- ja virkamatkoista sujuu ongelmitta ja turvallisesti, mutta totutusta poikkeavat ympäristöt lisäävät riskejä. Suunnitelmallisuudella ja ennakkotietojen hankkimisella voidaan ehkäistä riskejä sekä välttyä erilaisilta turvallisuusuhkilta ja yllätyksiltä. (Miettinen 2002, 249; Heljaste ym. 2008, 121-122.)

Ulkomaan matka jaetaan tyypillisesti kolmeen vaiheeseen, jotka ovat ennen matkaa, matkan aikana ja matkan jälkeen. Jokaisessa vaiheessa on turvallisuuden näkökulmasta haasteita, joihin matkustusturvallisuuden hallinnalla pyritään varautumaan. (Miettinen 2002, 251-252.) Hallitakseen matkustamisen riskejä paremmin, organisaatiolla tulisi olla käytössä ulkomaan-

työn ja matkustamisen toimintaohje, joka sisältää turvallisuuden näkökulman matkan eri vaiheista ja tilanteista. (Rauramo ym. 2009, 1-2.)

2.3.1 Ennen matkaa

Hyvä ja huolellinen suunnittelu on perusta onnistuneelle ja turvalliselle matkustamiselle. Kohdemaan kulttuuri, tavat ja elinolot voivat erota huomattavasti totutusta. Toimintaluokkaan tulee tutustua etukäteen, jotta matkustamisen tavoitteet saavutettaisiin varmemmin. (Heljaste ym. 2008, 124-126.)

Matkan turvallisuutta suunnitellessa organisaation tulisi tehdä kohdemaakohtaista riskien arviointia. Riskien arvioinnin tekemiseen voi hyödyntää esimerkiksi ulkoministeriön matkustuspalveluita, kuten maakohtaisia hyvä tietää- ja matkustustiedotteita (Ulkoasiainministeriö 2015). Riskianalyyseissa pitää ottaa turvallisuus- ja terveysriskien lisäksi huomioon sosiaaliset ja yhteiskunnalliset tekijät, jotka voivat vaikuttaa työntekijään. Riskianalyysin tuloksissa pitäisi huomioida matkalle lähtevä työntekijä, koska kaikki eivät välttämättä sovellu ulkomailla työskentelyyn. Lähetettävän henkilön tulisi olla sopeutumiskykyinen, kielitaitoinen, ammattitaitoinen ja itsenäinen henkilö, joka pystyy pitämään huolta itsestään sekä antamaan hyvän kuvan edustamastaan organisaatiosta. (Rauramo ym. 2009, 2; Heljaste ym. 2008, 124-126; Miettinen 2002, 250.)

Monissa maissa uskonto ja kulttuuri vaikuttavat paikallisten käyttäytymiseen, toimintaan ja asenteisiin. Tämän takia on hyvä, että matkustava henkilö tutustuu kohdemaan tapoihin sekä kulttuurien ja uskontojen välisiin eroihin. Lainsäädäntö ja sosiaaliset ehdot tai vaatimukset tulee myös huomioida, jotta matkustava henkilö ei käyttäytyisi tietämättään loukkaavasti tai syyllistyisi johonkin rikokseen. Matkustaessa länsimaiden ulkopuolella tulee muistaa, että miesten ja naisten kulttuuriset roolit voivat poiketa huomattavasti totutusta. Erityisenä vaarana naisilla on syrjinnän, epäasiallisen kohtelun tai seksuaalisen häirinnän uhriksi joutuminen, jota voi tapahtua lähestulkoon missä vain. Kulttuuristen roolien lisäksi tulee huomioida uskonnolliset säännöt, jotka vaikuttavat muun muassa pukeutumiseen. (Heljaste ym. 2008, 142; Rauramo ym. 2009, 5.)

Ulkomailla matkustaessa voi kohdata terveysriskejä, joita ei kotimaassa välttämättä ilmene lainkaan. Matkustavan henkilön tulee huolehtia omasta terveydenhuollosta, kuten hammas- ja työterveystarkastuksista ennen matkalle lähtemistä. Suurimmat terveysuhkat voi välttää rokotuksilla. Tyypillisesti suositellaan rokotusta ainakin poliota ja jäykkäkouristusta vastaan. (Matkailijan terveysopas 2013.) Rokotustodistusten lisäksi matkalle tulee ottaa mukaan peruslääkitys ja mahdolliset reseptilääkkeet, koska paikallisten lääkesisältöihin ei aina voi luottaa. Reseptilääkkeisiin tulee aina olla mukana itse resepti, eli lääkemääräys ja lääkkeen määrän-

neen lääkärin lausunto. Kohdemaan terveystarkastuksista tulee tarkastaa, että kyseiset reseptilääkkeet eivät ole luokiteltu huumeeksi. Tartuntauteja ja sairastumista voi välttää huolehtimalla hyvästä henkilökohtaisesta hygieniastasosta, syömällä vain hyvin kypsennettyä ruokaa, juomalla pulloitettua vettä ja välttämällä jääkuutioita sekä lämpöisessä seissyttä ruokaa. Lisäksi matkailijan tulisi aloittaa maitohappobakteerien syöminen jo ennen matkalle lähtöä. (Heljaste ym. 2008, 125; Rauramo ym. 2009, 11; Matkailijan terveysopas 2013.)

Ulkomaanmatkan tekeminen edellyttää passia, matkalippuja ja kohdemaasta riippuen myös viisumia. Pohjoismaissa ja Schengen-alueella matkustaessa viranomaiset eivät yleensä tarkista passia, mutta matkustajalla tulee olla mukanaan uudenmallinen henkilökortti. Matkustajan tulee huomioida, että useat maat vaativat passin voimassaoloa 3-6 kuukauden ajan vielä matkan jälkeenkin. Tärkeimmistä dokumenteista, kuten passista, matkalipuista ja viisumista tulee ottaa katoamisen varalta kopiot ennen lähtöä. Kohdemaasta riippumatta matkustajalla tulee aina olla matkavakuutus, joka kattaa vähintään terveydenhuollon sairastumis- ja loukkaantumistapauksissa. Suositeltavaa on, että vakuutus korvaisi myös mahdolliset matkan peruuntumiset tai matkatavaroiden katoamiset. (Heljaste ym. 2008, 125; Miettinen 2002, 252; Rajavartiolaitos 2015.)

Turvallisen tiedonkäsittelyn tarve korostuu matkalla, koska tietoturva-uhkat kasvavat. Tietoturvallisuudesta huolehtimiseksi matkustajan tulisi ottaa mukaansa vain tarpeelliset asiakirjat ja välineet sekä pitää ne asianmukaisesti suojattuina. Tietokoneesta tulisi joko poistaa ylimääräiset tiedot, joita matkalla ei tarvita tai ottaa mukaan tietokone, jonka kovalevy on tyhjennetty aikaisemmista tiedoista. Tietokoneen käyttöjärjestelmän tulee olla päivitetty vähintään tietoturvapäivitysten osalta ja sisältää ainakin yksi viruksentorjuntaohjelmisto. Kovalevyn tulee olla salattu sekä tietokoneen käyttö mahdollista vain käyttäjätunnuksen ja salasanan syöttämisen jälkeen. Omien muistitikkujen tulee olla salattuja ja vieraita ei tule kytkeä tietokoneeseen. Tuntemattomiin ja suojaamattomiin verkkoihin ei tule kirjautua. Mukana olevan matkapuhelimen tulee myös olla suojattu. On suositeltavaa, että puhelimeen on PIN- ja puhelimen suojakoodikysely sekä viruksentorjuntaohjelmisto. Lisäksi puhelimeen asennettavien ohjelmien kanssa tulee käyttää harkintaa. Jos matkapuhelin tai tietokone katoaa tai varastetaan, pitää ilmoittaa heti organisaation tietohallintoon. (Saario 2006, 10, 12.)

Juuri ennen matkalle lähtemistä on viimeistään hyvä ilmoittaa perheenjäsenille, ulkoministeriölle ja työtovereille matkan päämäärästä, kestosta, matkasuunnitelmasta ja tarkoituksesta sekä yhteystiedot, miten tavoittaa matkan aikana. Jos matkavakuutus ei ole työnantajan puolesta, on hyvä jättää tieto myös vakuutusyhtiöstä ja sen yhteystiedoista. Lisäksi tulisi tallentaa matkapuhelimeen kohdemaan Suomen suurlähetystön puhelinnumerot sekä ICE-hätänumerot (in case of emergency), joihin paikalliset viranomaiset voivat sairastumis- tai loukkaantumistapauksissa ilmoittaa tapahtuneesta. Matkustajan tulisi tarkistaa omasta pan-

kista luottokortin toimivuus kohteessa ja vaihtaa paikallista valuuttaa sen verran, että tulee toimeen vähintään parin päivän ajan. (Heljaste ym. 2008, 125; Miettinen 2002, 252-253; Ulkoasiainministeriö 2014.)

2.3.2 Matkan aikana

Uusi toimintaympäristö, vieras kulttuuri ja kieli voivat aiheuttaa stressiä ja pelkoa. Noudattamalla organisaation matkustusturvallisuusohjeita ja käyttämällä maalaisjärkeä sekä toimimalla maan tapojen mukaisesti voi välttyä monilta mahdollisilta vaaratilanteilta tai väärinymmärryksiltä. Ennen matkaa tehdyt suunnitelmat, hankitut tiedot ja koulutukset sekä organisaation tuki antavat työntekijälle turvaa matkan ajan. (Rauramo ym. 2009, 9-10.)

On suositeltavaa varata majoittuminen hyvissä ajoin ennen matkaa. Majoituksen tulisi olla lähellä paikallista työpaikkaa, jotta välimatka majoituksen ja työpaikan välillä olisi mahdollisimman lyhyt. Majoitus kannattaa valita tunnettavuuden ja suosittelujen perusteella. Saapessa majoitukseen on suositeltavaa tarkkailla ympäristöä huolellisesti ja etsiä lähimmät hätäuloskäynnit sekä alkusammuttimet, jotta osaa hätätilanteessa toimia mahdollisimman nopeasti. Henkilökunnalta voi kysyä turvallisuusohjeita. Jos huoneen sijaintiin voi itse vaikuttaa, ei tulisi majoittua katutasoon. Ovet ja ikkunat tulee pitää lukittuina ja arvotavarat sekä matkustusdokumentit säilyttää tallelokerossa. Hälytyksen sattuessa tulee huoneesta ottaa mukaan vähintään passi, matkaliput ja viisumi ja noudattaa paikallisia turvallisuusohjeita. (Rauramo ym. 2009, 9-10.)

Viestintä- ja yhteydenpitomenetelmät työntekijän ja organisaation välillä on sovittava etukäteen. Tyypillisesti yhteydenpito suoritetaan matkapuhelimen ja sähköpostin välityksellä silloin, kun on raportoitavaa. Etenkin pidemmällä työmatkoilla on kuitenkin suositeltavaa, että yhteydenpitoa suoritetaan väliajoin, vaikka varsinaista raportoitavaa ei olisikaan. Yhteydenpito voi ehkäistä ahdistusta ja vähentää yksinäisyyttä. Raportoinnin yhteydessä tulee ottaa huomioon tietoturva. Tärkeä raportointi tulisi aina suorittaa salattujen sähköpostien välityksellä, koska matkapuhelinten salakuuntelu on yleistynyt. (Rauramo ym. 2009, 4; Saario 2006, 12.)

Liikkumisturvallisuus voi vaihdella eri maiden välillä paljonkin. Paikalliset tunnistavat ulkomaalaiset helposti ja rikolliset voivat ajatella ulkomaalaisten kantavan enemmän rahaa ja arvoesineitä mukanaan. Tästä syystä on tärkeätä suunnitella kulkuvälineet sekä käytettävät reitit ja liikkeet etukäteen. Mikäli majoituksen ja työpaikan välimatka on pitkä tai työskentelyajat ovat poikkeukselliset, on turvallisinta käyttää siirtymiseen ajoneuvoa, kuten työpaikan järjestämää kyytiä, taksia tai julkista liikennettä. Oman auton käyttäminen tai auton vuokraaminen edellyttää mukana olevaa ajokorttia, vakuutuksia ja paikallisen liikennekulttuurin

tuntemista. Itse ajaessa on tärkeitä muistaa, että liftareita ei tule ottaa kyytiin ja ovet tulee pitää lukittuina ajon aikana. Kävelyä ei voi eikä pidäkään välttää, mutta on tärkeitä olla tietoinen, missä ja miten liikkuu. On suositeltavaa pukeutua rennosti, jättää korut ja kellot huoneeseen sekä kantaa mukanaan vain tarpeellinen määrä käteistä rahaa. Kävelylle ei pitäisi lähteä ilta- ja yöaikaan, kun on pimeätä. Lisäksi mahdolliset levottomat tai vaaralliseksi määritellyt alueet tulee kiertää kaukaa. Jalankulkijana tulee tarkkailla ympäristöä tarkkaan ja liikkua määrätietoisesti. Jos mahdollista, vältä suuria väkijoukkoja. Tuntemattomien henkilöiden avunantoihin, kuten kyydin tarjoamiseen tulee suhtautua varauksellisesti ja kieltäytyä. Uhkaavissa tilanteissa tulee juosta vaarasta pois päin, huutaa apua ja pyrkiä julkiseen paikkaan, jossa on muita ihmisiä. (Heljaste ym. 2008, 126-129; Benyik & Kohen 2006, 101-103.)

Välttääkseen rikoksen uhriksi joutumista tulisi työmatkoilla pysyä selvin päin. Alkoholin ja päihteiden käyttäminen lisää muun muassa ryöstön, kidnappauksen ja hyväksikäytön riskiä. Työtovereiden yhteiset illalliset ovat tyypillisiä ja on kohteliasta nauttia tarjoiluista kohtuudella, mutta ylilyöntejä tulee välttää. Yksin ravintolassa vapaa-aikaa viettäessä tulee suhtautua varauksella vieraiden henkilöiden tapaamiseen. Omia tai organisaation tietoja ei tule antaa eikä alkoholin tarjoamista hyväksyä, henkilöt voivat olla liikkeellä rikollisin mielin. Mikäli joutuu ryöstön uhriksi tai huomaa kadottaneensa organisaation omaisuutta tai maksukortin, kuten esimerkiksi luottokortin, tulee asiasta ilmoittaa viipymättä viranomaisille ja organisaatioon. Maksukortti pitää kuolettaa heti, kun huomaa sen kadonneen. Jos matkan aikana kohtaa väkivaltaa, tulee hakeutua sairaalahoitoon ja ilmoittaa asiasta viranomaisille sekä vakuutusyhtiöön. Tällöin on mahdollista saada apua esimerkiksi ennenaikaisen kotiinkuljetuksen järjestämiseksi. (Benyik & Kohen 2006, 150-151; Saario 2006, 10-11.)

Ulkomailla olosuhteet voivat poiketa ja muuttua huomattavasti hyvinkin nopealla aikataululla. Tällaisia erityistilanteita ovat muun muassa luonnonkatastrofit, poliittiset levottomuudet, terrorismi, suuronnettomuudet tai rikollisuus. Oli kriisitilanne luonnon tai ihmisen aiheuttama, siitä seuraa aina vaaraa ja epävarmuutta. Näissä tilanteissa ulkoasianhallinto ryhtyy aina toimenpiteisiin Suomen kansalaisten oikeuksien sekä etujen valvomiseksi. Tällaisten tilanteiden varalle tulisi myös lähettävällä organisaatiolla olla suunnitelmia, joihin työntekijänkin tulee olla perehtynyt. Kriisitilanteisiin voi varautua ottamalla välttämättömien tavaroiden lisäksi mukaan muun muassa ensiaputarvikkeita, matkaradion, taskulampun ja ylimääräiset ruoka- ja juomavarannot. Mikäli kohdemaan valmiutta kohotetaan, tulee liikkumista rajoittaa majoituksen ja työpaikan ulkopuolella, seurata tiedotusvälineitä ja noudattaa viranomaisten tai suurlähetystön ohjeita tai poistua kokonaan alueelta. Pahimmassa tapauksessa työntekijä joudutaan evakuoimaan turvallisemmalle alueelle tai kokonaan toiseen maahan. Evakuoinnin mahdollisuuksia arvioidaan yleensä tilanteissa, joissa kriisitilanteet ovat pitkittyneet tai toi-

mintaympäristö koetaan turvallisuutta tai terveyttä uhkaavaksi. (Heljaste ym. 2008, 145, 147-149; Rauramo ym. 2009, 5-6.)

2.3.3 Matkan jälkeen

Matkan jälkeen on hyvä järjestää pienimuotoinen purkutilaisuus, jossa käsitellään matkan vaiheita, tavoitteita ja niiden saavuttamista sekä työntekijän tuntemuksia. Samalla voidaan tarkistaa organisaation omaisuuden ja tietoaineiston palautuminen. Työntekijän kokemuksista keskusteleminen on hyväksi, koska hänen kokemuksistaan voidaan oppia. Kokemuksien perusteella voidaan tarkastella nykyisiä ohjeistuksien, suunnitelmien ja sääntöjen tarkoituksenmukaisuutta ja toimivuutta sekä tehdä tarvittaessa muutoksia. Kokemusten ansiosta organisaatiot voivat muodostaa maakohtaisia ohjeistuksia ja suunnitelmia, jotka ovat hyödyksi seuraavalla matkalla. (Miettinen 2002, 252; Rauramo ym. 2009, 6.)

Arkeen ja työhön palaaminen voi tuntua hankalalta etenkin pitkän matkustamisen tai traumaattisen kokemuksen jälkeen. Jos työntekijä on kokenut turvattomuutta tai joutunut hyökkäyksen uhriksi, hän voi kokea työhön palaamisen ahdistavaksi tai olla haluton matkustamaan uudestaan kyseiseen maahan. Ammatillisen avun hakemista tai kokemusten purkamista työtovereiden kanssa ei tule vähätellä, koska se voi auttaa työntekijän ammatillisen itsetunnon ja itseluottamuksen palautumisen kanssa. Matkan jälkeen on hyvä myös käydä tarkistuttamassa terveydentila. Terveystarkastuksen merkitys korostuu, jos on ollut sairaana matkalla tai joutunut väkivallan uhriksi. (Huhtala 2002, 329-330.)

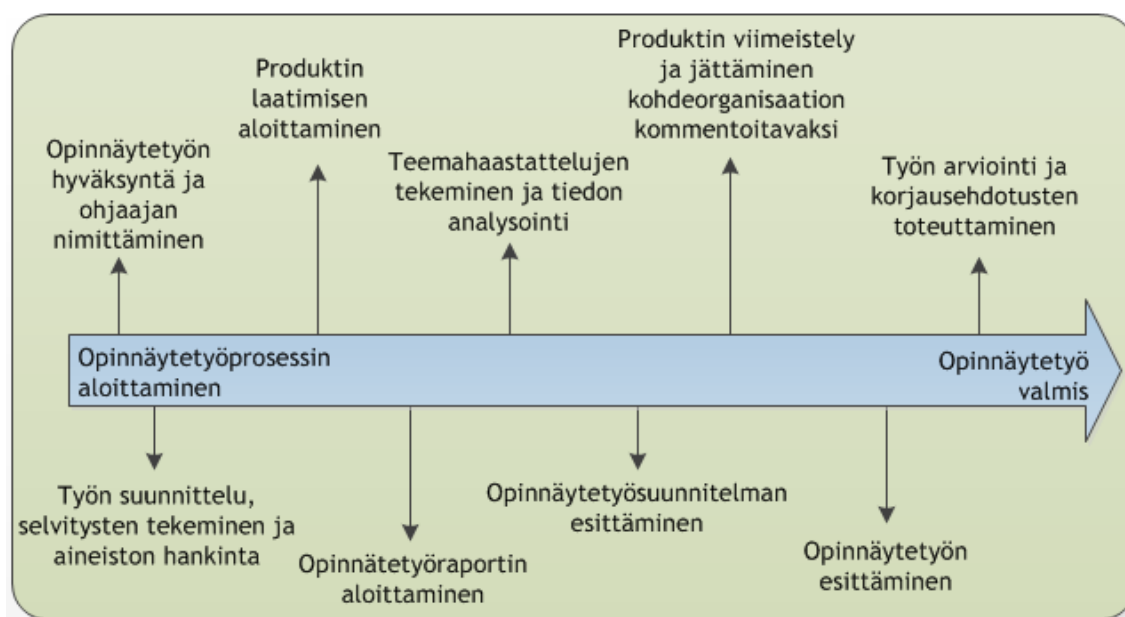
3 Toteutus

Vilkan ja Airaksisen (2004, 9) mukaan toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena voi olla muun muassa toiminnan opastamista ja järjeistämistä. Toiminnallisen opinnäytetyön lopputuloksena syntyy tuotos tai produkti, joka voi olla esimerkiksi ohjeistus tai jonkin johtamisjärjestelmän ohjelma (Vilka & Airaksinen 2004, 9-10). Opinnäytetyön produktina syntyi matkustusturvallisuusohjeistus ja tarkistuslista, jotka on tarkoitettu ottaa viraston käyttöön ja jalkauttaa käytäntöön.

Työelämää kehittävässä toiminnallisissa opinnäytetyöissä ei tule unohtaa tutkimuksellista näkökulmaa, selvitysten tekemistä ja analysointia. Laadullinen tutkimusmenetelmä toimii tarkoituksenmukaisesti selvityksen tekemisessä, kun tavoitteena on ymmärtää ilmiötä kokonaisvaltaisesti. (Vilka & Airaksinen 2004, 10, 63.) Laadullisen tutkimuksen tyypillisiä piirteitä ovat muun muassa tiedonhankinnan kokonaisvaltainen luonne ja aineiston koonti luonnollisista tilanteista. Tieto voidaan kerätä laadullisen tutkimuksen metodeilla, esimerkiksi osallistuvalla havainnoinnilla tai teemahaastattelulla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 164.). Käyttä-

mällä tutkimuksellisia menetelmiä sain kerättyä tärkeätä aineistoa matkustavien henkilöiden toimintatavoista matkustuksen aikana. Käytin aineistoa hyväksi matkustusturvallisuusohjeistusta laatiessa.

Opinnäytetyössä kehitetään olemassa olevaa ja luodaan uutta soveltamalla tutkimuksellista kehittämistyötä. Tutkimuksellisella kehittämistyöllä on tavoitteena uudistaa käytäntöjä tai ratkaista käytännöllisiä ongelmia. Tutkimuksellisen kehittämisen ja tieteellisen tutkimuksen eroavaisuuksia on muun muassa toiminnan tavoitteet. Tarkoituksena on kehittää käytäntöön uutta tai parantaa vanhaa tutkimuksellisista lähtökohdista. Tutkimuksellinen kehittämistyö voidaan panna käytäntöön organisaation kehittämistarpeista tai halusta saada muutoksia olemassa oleviin käytäntöihin. Kehittämistyön tueksi kerätään tietoa käytännöstä ja teoriasta sekä soveltamalla monipuolisesti tutkimuksellisia menetelmiä. Lopputuloksena on etsiä parempia vaihtoehtoja vanhaan ja saattaa kehitettäviä asioita käytäntöön. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 18-19.) Kuviossa 3 on esiteltyä koko opinnäytetyöprosessini alusta loppuun.

Kuvio 3: Opinnäytetyöprosessi

3.1 Menetelmät

Matkustusturvallisuusohjeistuksen tuottamiseksi käytin pääasiallisena tiedonkeruunmenetelmänä teemahaastattua. Avoimia haastatteluja tein tukemaan teemahaastattelusta saatua aineistoa yleisemmällä tasolla. Tiedonkeruunmenetelmänä haastattelu on työhön tarkoituksemukainen, koska pyrin selvittämään virkapaikan ulkopuolella tapahtuvaa toimintaa ja käytäntöjä. Haastatteluilla sain tuotettua laadullista aineistoa aiheen ympäriltä. Teemahaastattelussa syvennyin ennalta mietittyihin teemoihin ja ilmiön ympärillä oleviin asioihin, jotka liittyvät kohdeorganisaation ja haastateltavien toimintaan. Avointa haastattelua käytin saadakseni yleisempää tietoa matkustamisesta ja huomioon otettavista asioista matkan aikana.

Haastattelu on käytetyimpiä tiedonkeruumenetelmiä tutkimus- ja kehittämistyössä. Se on joustava menetelmä, jolla voidaan syventää olemassa olevaa tietoa tai tutkia vähän tutkittua aihetta. Haastattelu sopii hyvin kehittämistehtäviin, koska sen avulla voidaan kerätä tietoa ja uusia näkökulmia kehittämisen kohteesta. Haastattelua suunniteltaessa tulee valita haastateltavat tarkkaan tutkimuksen tuloksen kannalta. (Ojasalo ym. 2009, 95-96; Hirsjärvi ym. 2014, 210.)

Seuraavaksi kuvaan teemahaastattelua ja haastattelun aihepiirejä tai teemoja. Lisäksi esittelen haastateltavat ja heidän asiantuntijuutensa aiheeseen liittyen.

3.1.1 Teemahaastattelut

Teemahaastattelu on strukturoidun haastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto, jossa haastattelun aihepiirit eli teemat ovat ennalta suunnitellut, mutta kysymysten muotoilu ja järjestys voivat vaihdella tilanteen mukaan. Teemahaastattelu vastaa laadullisen tutkimuksen lähtökohtia hyvin. Haastattelun aineistosta voidaan laskea frekvenssejä ja tuloksia voidaan analysoida monin tavoin. (Hirsjärvi ym. 2014, 208-210.) Haastattelun teemat muodostavat haastattelun rungon, mutta kysymysten järjestys, esitetyt kysymykset ja tarkentavat kysymykset vaihtelevat haastateltavien mukaan. Aineistoa analysoin myöhemmin muun muassa laskemalla frekvenssejä.

Teemahaastattelulle ominaista on, että haastateltavat ovat kokeneet jonkin tilanteen tai tietävät aiheesta jotain. Haastattelu suunnataan heihin, koska he pystyvät jakamaan kokemuksiinsa tai tietoaan, jota yritetään selvittää. Haastattelu pyörii jonkin näkökulman tai aihepiirin ympärillä ennalta mietittyjen kysymysten avulla, mutta keskustelu itsessään voi olla avointa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47.) Haastatteluissa teemoina ovat taustatiedot, turvallisuusjohtaminen, asetukset ja normit, henkilöturvallisuus, jatkuvuudenhallinta sekä maineenhallinta.

Teemat ovat ennalta mietitty työpaikkaohjaajani kanssa ja ne ovat todettu tarkoituksenmukaisiksi kohdeorganisaation sekä opinnäytetyön produktin näkökulmasta.

Matkustusturvallisuusohjeistuksen sisältö muodostuu tietoperustasta ja haastatteluilla saavutettavista johtopäätöksistä. Ohjeistus antaa matkustavalle virkamiehelle riittävät valmiudet turvallisuuden näkökulmasta, jotta matkan tavoitteet saavutettaisiin aiheuttamatta häiriötä organisaation toimintaan.

Valitsin haastateltavat henkilöt kohdeorganisaation sisältä, koska matkustusturvallisuusohjeistus piti kohdentaa juuri Polamk:n käyttöön. Haastateltavat ovat joko aiheen asiantuntijoita tai heillä on siitä erityisosaamista. Haastateltavat ovat 1) Poliisiammattikorkeakoulun turvallisuuspäällikkö, 2) laatupäällikkö, 3) matkahallinnon taloussihteeri, 4) lakimies, 5) kehittämisen ydinprosessinjohtaja ja 6) kansainvälisistä asioista vastaava ylikomisario. Tein haastattelut tammi- ja helmikuun aikana ja keräsin aineiston nauhotteilta haastattelujen jälkeen.

Ensimmäisenä haastattelin Polamk:n turvallisuuspäällikköä. Hän on työskennellyt viraston turvallisuuspäällikkönä lähes kymmenen vuotta. Ennen turvallisuuspäälliköksi nimittämistä hän työskenteli poliisin operatiivisissa kenttätehtävissä ja voimankäytön kouluttajana. Hänellä on kokemusta myös ulkomailla työskentelystä. Turvallisuuspäällikkönä hän kuuluu Polamk:n riskienhallintaryhmään. Turvallisuuspäällikkö koordinoi viraston turvallisuutta ja osaa ottaa huomioon jokaisen turvallisuuden näkökulman matkan aikana. Haastattelua tehdessä hän huomauttaa valtion matkustussääntöjen edellyttävän halvimman matkustuskeinon käyttöä. Kohdemaassa halvin matkustuskeino on usein joukkoliikenne, joka voi johtaa onnettomuuden sattuessa monen virkamiehen loukkaantumiseen.

Toinen haastateltava on ylikomisarion virassa toimiva laatupäällikkö. Hän vastaa viraston laadunhallintajärjestelmästä. Aiempaa kokemusta hänellä on muun muassa poliisin operatiivisista kenttä- ja johtotehtävistä. Lisäksi hän koordinoi Polamk:n riskienhallintatoimintaa ja ohjaa poliisipäällystötutkinnon opinnäytetöitä. Laatupäällikkö on perehtynyt hyvin matkustamisen riskeihin. Haastattelussa hän korostaa matkustusturvallisuuden olevan laaja kokonaisuus, johon sisältyy monia asioita ja tekijöitä muista organisaatioruokavallisuuden osa-alueista. Matkustusturvallisuudessa tulee huomioida, että työtä tehdään totutusta poikkeavassa toimintaympäristössä, jonka riskit pitäisi arvioida ennen matkalle lähtöä.

Kolmanneksi haastattelin ylikomisarion virassa toimivaa henkilöä, joka vastaa viraston kansainvälisistä asioista. Ylikomisario on aiemmin toiminut poliisin operatiivisissa tehtävissä ja vastannut siviilikriisinhallintatehtäviin lähetettävien suomalaisten turvallisuuskoulutuksesta. Lisäksi hän on työskennellyt ulkomailla muun muassa Georgiassa, Afganistanissa ja Pohjois-Afrikassa. Nykyisessä tehtävässään hän matkustaa usein niin koti- kuin ulkomaillakin. Hän pai-

notti haastattelussa, että matkan suunnittelulla on merkittävä vaikutus matkan tavoitteiden saavuttamiseen.

Neljäntenä haastateltavana on viraston lakimies. Lakimies on työskennellyt pitkään kohdeorganisaation palveluksessa ja opettanut muun muassa prosessioikeutta ennen nykyistä tehtäväänsä. Haastattelussa lakimies huomauttaa, että virkamatkojen tarpeellisuus tulee arvioida huolellisesti. Virkamiehen tulee selvittää voiko virkamatkan tavoitteita saavuttaa muilla keinoin. Jos virkamies ei voi tai halua lähteä ulkomaan virkamatkalle, häntä ei voida tuomita virkavelvollisuuden rikkomisesta. Virkamiehen virantoimitusvelvollisuus koskee virantoimitusta vain kotimaassa. Ulkomaan virkamatkot perustuvat siis viraston tarpeisiin ja viranhaltijan suostumukseen.

Viides haastateltava on viraston matkustusyhdyshenkilö. Matkustusyhdyshenkilö toimi haastattelujen aikaan talousyksikössä taloussihteerin virassa ja hoiti viraston matkahallintoa. Ennen taloussihteerin virkaa Polamk:ssa hän toimi toisessa valtion virastossa matkustusvastaavana. Matkahallinnon asiantuntijana henkilö muistuttaa, että virkamiehen tulee matkan aikana itse huolehtia omasta turvallisuudestaan ja työnantajan omaisuudesta.

Viimeisenä haastateltavana on kehittämisen ydinprosessin omistaja. Henkilö toimii erikoistutkijan virassa ja vastaa kehittämisen ydinprosessin vaikuttavuudesta ja tuloksellisuudesta. Hänen vastuullaan on myös projektinhallintajärjestelmä ja hän toimii puheenjohtajana Polamk:n salkkuryhmässä, joka vastaanottaa ja arvioi projektiehdotuksia sekä seuraa projektien toteutumista. Henkilö matkustaa usein työtehtävissä niin koti- kuin ulkomaillakin. Haastattelussa hän painotti, että matkan aikana virkamies edustaa itsensä lisäksi organisaatiota.

3.1.2 Avoimet haastattelut

Avoimessa eli strukturoimattomassa haastattelussa tavoitteena on selvittää aiheen ympäriltä haastateltavan tuntemuksia, käsityksiä tai muodostuneita käytäntöjä. Haastattelussa ei välttämättä ole runkoa, vaan aiheen ulottuvuudet ohjaavat haastattelua eteenpäin. Tutkimusten perusteella haastattelu voi olla vapautuneempi, jos paikalla on useampi henkilö. (Hirsjärvi ym. 2014, 209-210.) Haastattelin työssä avoimesti viitti henkilöä. Yksi haastattelu tehtiin parihaastatteluna. Avointen haastattelujen tarkoituksena oli tukea teemahaastatteluja ja selvittää matkustusturvallisuuteen liittyviä asioita yleisemmästä näkökulmasta. Avoimessa haastattelussa on kaksi Polamk:n henkilöstöön kuuluvaa henkilöä ja kolme ulkopuolista asiantuntijaa.

Haastattelin parihaastatteluna Polamk:n erikoistutkijaa ja ylikonstaapelia, joista molemmilla on asiantuntijuutta matkustamisen turvallisuudesta. Toisella on omakohtaista kokemusta vaa-

ratilanteista matkalla ja toinen on suunnitellut valtion korkeiden virkamiesten matkustamisen turvallisuutta ja laatinut maakohtaisia uhka-arvioita.

Ensimmäisenä ulkopuolisena asiantuntijana haastattelin erään ammattikorkeakoulun turvallisuuspäällikköä. Pitkäikäisen uran turvallisuuden parissa tehnyt turvallisuuspäällikkö kehittää tällä hetkellä oman instituutionsa matkustusturvallisuutta ja painottaa matkustuksen tavoitteiden saavuttamisessa suunnitelmallisuuden sekä vastuiden jaon merkitystä.

Toinen ulkopuolinen asiantuntija on ulkoministeriön turvallisuusyksikön turvallisuusneuvonantaja. Hänellä on pitkä työtausta matkustusturvallisuudesta ja matkustamisen riskien arvioinnista sekä edellä mainittujen asioiden kouluttamisesta. Hän korostaa valppauden ja ennakkoinnin merkitystä turvallisuudesta huolehtimisessa matkan aikana.

Kolmantena ja viimeisenä ulkopuolisena asiantuntijana haastattelin erään turvallisuusalan palveluita tarjoavan yrityksen toimitusjohtajaa. Hän itse asuu ulkomailla ja on erikoistunut matkustusturvallisuuteen. Työkseen hän kouluttaa kansainvälisiä yrityksiä ja niiden henkilöstöä matkustusturvallisuudesta. Aikaisempaa työtaustaa hänellä on niin valtionhallinnosta kuin Euroopan neuvostosta ja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestöstäkin. Hän näkee matkustusturvallisuuden omana osa-alueenaan organisaatioturvallisuudessa ja huomauttaa, että matkustajalla tulee olla riittävä tietoperusta kohdemaasta ennen matkalle lähtöä.

3.2 Haastattelujen analysointi

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analysointi ei ole sidottu tiettyyn vaiheeseen tutkimusprosessissa, vaan aineistoa voidaan kerätä ja analysoida samanaikaisesti. Päätelmiä aineistosta voidaan tehdä vasta esitöiden jälkeen. Esitöitä tehdään kolmessa vaiheessa, jotka ovat tietojen tarkistaminen, tietojen täydentäminen ja aineiston järjestäminen. Ensimmäisessä vaiheessa tiedot tarkistetaan. Jos huomataan puuttuvan jotain, niitä voidaan täydentää esimerkiksi ottamalla yhteyttä haastateltaviin ja kysyä tarkentavia kysymyksiä. Kolmannessa vaiheessa aineisto järjestetään analyysia varten. (Hirsjärvi ym. 2014, 222-223.)

Laadullinen aineisto on useimmiten tekstimuodossa olevaa aineistoa, esimerkiksi haastatteluaineistoa. Aineistoa voidaan analysoida tilastollisilla menetelmillä, mutta tavallisimpia analyysimenetelmiä ovat muun muassa teemoittelu, tyypittely ja sisällönerittely. (Hirsjärvi ym. 2014, 224.) Laadullisen analyysin olen tehnyt teemoittelun, laskemisen ja yhteyksien tarkastelun avulla.

Teemoittelun avulla aineistosta tarkastellaan yhteneviä piirteitä. Teemahaastatteluun valittujen teemojen lisäksi aineistosta tulee esiin muitakin ilmiöön liittyviä aiheita. Aineistoista esiin

nousevien seikkojen yhteyttä voidaan tarkastella esimerkiksi tyypittelyllä tai jakamalla ne ääriryhmiin tai poikkeaviin tapauksiin. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 173-174.) Seikkojen yhteyksiä tarkastelen tässä työssä tyypittelyn avulla. Tyypittelyllä ryhmitellään aineistoa yhteisten piirteiden perusteella (Hirsjärvi & Hurme 2004, 174). Laskemisella tarkoitetaan, että jokin seikka nousee esiin monta kertaa aineistossa (Hirsjärvi & Hurme 2004, 174).

Jaoin haastatteluiden perusteella kerätyn aineisto eri teemoihin. Teemoiksi muodostuivat yleis- ja taustatiedot, organisaatioturvallisuus ja turvallisuusjohtaminen, työntekijän ja työnantajan vastuut sekä matkustamisen vaiheet. Teemoittelun jälkeen syvennyin erityisesti matkustamisen vaiheet -teemaan, jonka jaoin vielä erikseen kolmeen vaiheeseen, eli ennen matkaa, matkan aikana ja matkan jälkeen. Tyypittelyn lisäksi tarkastelin ilmi nousseiden seikkojen frekvenssiä, eli laskemista. Laskemisen perusteella nostin usein ilmenneitä seikkoja tähän raporttiin ja matkustusturvallisuusohjeistukseen

Laskenta -menetelmää käytin muun muassa matkustusturvallisuuden määrittämiseen. Mistä organisaatioturvallisuuden osa-alueista se koostuu ja miksi. Laskennan perusteella pohdin voiko matkustusturvallisuuden luokitella omaksi turvallisuuden osa-alueeksi sen laajuuden perusteella. Siitä minulle heräsi jatkokysymys, voiko organisaatio itse määrittellä organisaatioturvallisuuden, sen toiminta-alueen ja sitä koskevien osa-alueiden perusteella? Seuraavassa luvussa esitellään haastatteluiden tuloksia.

3.3 Johtopäätökset aineistosta

Haastatteluista saamani aineisto oli hyvin monipuolista matkustuksen turvallisuuteen liittyen. Haastattelut toivat esiin matkustavan henkilöstön käytäntöjen lisäksi runsaasti tietoa matkan vaiheista ja niihin liittyvistä tärkeistä asioista ja tekijöistä.

Seuraavaksi esittelen tekemiäni päätelmiä aineistosta. Päätelmissä kuvaan muun muassa matkustusturvallisuuden muodostumista, työntekijän ja työnantajan vastuita matkustamisessa, työntekijän velvollisuuksia matkan aikana ja säännöksiä koskien matkustamista.

Lanne (2007, 21) ja Leppänen (2006, 204) sijoittavat matkustusturvallisuuden henkilöturvallisuuden osa-alueeseen. Suurin osa haastatteluista oli kuitenkin sitä mieltä, että matkustusturvallisuutta ei voida sijoittaa yhteen ainoaan turvallisuuden osa-alueeseen. Haastateltavat kokivat, että matkustusturvallisuus on joko oma osa-alueensa tai laajempi kokonaisuus, jossa yhdistyy monta eri turvallisuuden osa-aluetta. Haastattelujen perusteella matkustusturvallisuuden kuuluu henkilöturvallisuuden lisäksi tietoturvallisuus, työturvallisuus, tuotannon ja toiminnan turvallisuus sekä ulkomaantoimintojen turvallisuus. (Teemahaastattelut, 2015.)

Haastatteluissa ilmeni, että vastuunjako virkamiehen ja organisaation välillä matkustaessa on selvä. Työntekijä tai virkamies vastaa matkan suunnittelusta ja toteutuksesta. Organisaatio vastaa matkasuunnitelmien ja raporttien tarkastamisesta, asianmukaisten työvälineiden ja palvelujen tarjoamisesta sekä Työturvallisuuslain mukaisesta työnantajan yleisestä huolehtimisveloitteen (2002/738, 8§) toteutumisesta. Työturvallisuus matkan aikana jää kuitenkin virkamiehen vastuulle, koska organisaatio ei voi huolehtia sen toteutumisesta matkakohteessa. Virkamies vastaa, että matka tehdään ajantasaisen valtion ja viraston matkustusohjeen mukaisesti. Matkan aikana virkamies on vastuussa muun muassa organisaation omaisuudesta ja imagosta. Organisaation omaisuudella tarkoitetaan yleensä kannettavaa tietokonetta ja puhelinta, joiden tietoturvaluus korostuu matkustaessa. Organisaation omaisuuden lisäksi imago ja maine ovat matkustaessa tärkeitä arvoja, koska virkamies edustaa työnantajaorganisaatiota. Suurin osa haastateltavista toi esiin, että virkamiehen ja etenkin poliisimiehen tulee käyttäytyä asemansa ja tehtäviensä edellyttävillä tavoilla eikä vaarantaa luottamusta poliisin tehtävien hoitoon. (Teemahaastattelut, 2015; Valtion virkamieslaki 1994/750, 14§; Poliisilaki 2005/525, 9c§).

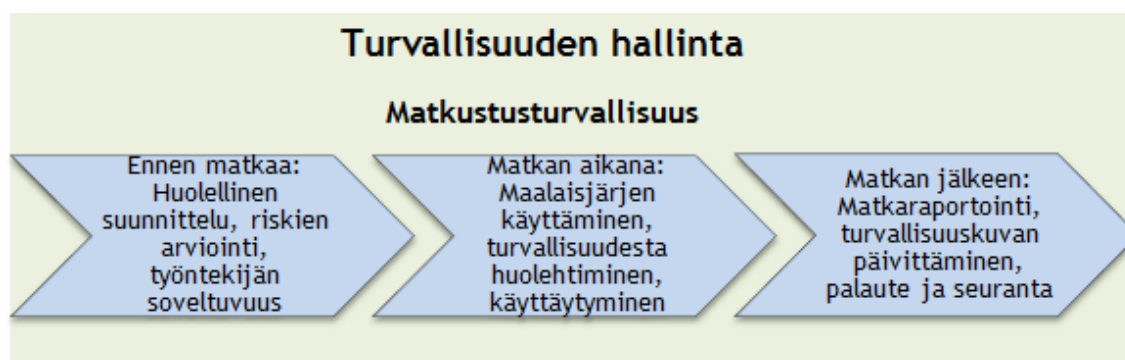
Haastateltavien mukaan virkamatkan tekemistä ohjaa pääasiallisesti valtiovarainministeriön asettama valtion matkustussääntö. Valtion matkustussääntöön lisäksi poliisihallituksella ja Polamk:lla on erikseen omat matkustusohjeensa, joita virkamiehen tulee noudattaa. Virkamiehen velvoitteita ovat muun muassa matkasuunnitelman tekeminen ja hyväksyttäminen esimiehellä sekä raportointi matkan jälkeen. Matkaa suunnitellessa virkamiehen tulee ottaa huomioon, että matkaa koskevat hankinnat kuten majoitus ja kuljetuspalvelut tulee varata valtion yhteishankintayksikön kilpailuttamia sopimuksia käyttäen (Valtion matkustussääntö 2015). Matkustussääntöjen ja ohjeiden lisäksi virkamiehen matkustamista ohjaavat työturvallisuuslaki ja työaikalaki. Työturvallisuuslaki velvoittaa virkamiestä muun muassa noudattamaan viraston antamia turvallisuusohjeistuksia (Työturvallisuuslaki 2002/738, 18§). Voidaan siis katsoa, että virkamiehen tulee noudattaa viraston matkustusturvallisuusohjeistusta. Monille haastateltaville tuli kuitenkin yllätyksenä, että organisaatiolla on matkustuksen turvallisuusohje. Työaikalain (1996/605, 6§) mukaan säännöllinen työaika on vuorokauden aikana enintään kahdeksan tuntia ja viikon aikana enintään 40 tuntia. Haastateltavien mukaan säännöllinen työaika usein ylittyy virkamatkojen aikana. Ulkomailla kokoukset kestävät tyypillisesti aamusta iltopäivään, jonka jälkeen on tyypillisesti yhteinen illallinen. Vaikka illallinen ei kuuluisikaan matkaohjelmaan, on sinne osallistuminen usein virkamatkan tavoitteiden ja tiedonhankinnan kannalta tärkeää, koska siellä voi verkostoitua ja keskustella asioista vapaammin. (Teemahaastattelut, 2015.)

Kysyttäessä matkustukseen liittyvistä jatkuvuus- tai valmiussuunnitelmista haastateltavat kertoivat niiden palvelevan virastoa yleisellä tasolla. Matkustuksen osalta yleinen taso käsittelee pääasiallisesti virka- tai sijaisjärjestelyiden hoitoa loukkaantumisen tai sairastumisen vuoksi.

Haastateltavien mukaan turvallisuusjohtaminen on tässä tapauksessa reaktiivista eli ohjeistuksia tai käytänteitä muutetaan, jos jotakin sattuu matkan aikana ja koetaan, että asia tulee ohjeistaa tai hoitaa paremmin. Tietoturvallisuuden osalta jatkuvuus on turvattu siten, että järjestelmät ovat suojattu tarkoituksenmukaisesti ja käyttäjät on ohjeistettu toimimaan viiraston toimintamallin mukaan esimerkiksi kannettavan tietokoneen tai matkapuhelimen katoamis- tai varkaustapauksissa. (Teemahaastattelut, 2015.)

Yleisimmiksi vaaroiksi matkalla määritettiin muun muassa omaisuuden katoaminen, liikenneonnettomuudet, sairastuminen ja sairauskohtaukset sekä ryöstön uhriksi joutuminen. Kohdeorganisaation henkilöstön matkojen aikana on ollut sairastumisia ja kadonnut niin organisaation kuin henkilökohtaistakin omaisuutta. Lisäksi on yksi läheltä piti -tilanne mielenosoitustilanteeseen joutumisesta. (Teemahaastattelut, 2015.)

Matkustusturvallisuudessa korostuu muun muassa matkan suunnittelun tärkeys, matkustajan soveltuvuus, matkustajan oma turvallisuudestaan huolehtiminen ja turvallisuuskuvan tai tilanteen päivittäminen. Kuviossa 4 on esiteltyä matkan vaiheet ja niissä korostuvat seikat.

Kuvio 4: Matkustusturvallisuuden hallinta

Haastateltavien mukaan matkan huolellinen suunnittelu on avaintekijä matkan tavoitteiden saavuttamiseen. Matkan suunnitteluun kuuluu muun muassa ohjeistusten sisäistäminen, kohdemaan ennakkotietoihin, kuten kulttuuriin ja tapoihin perehtyminen sekä tarvittavasta terveydenhoidosta huolehtiminen. Matkan vaarojen tunnistaminen ja riskien arvioinnin tulisi kuulua organisaation matkan valmisteluihin. Lisäksi organisaation tulisi arvioida matkalle lähtevän henkilön soveltuvuutta tehtävien hoitamiseen. Mikäli henkilön katsotaan olevan soveltumaton työtehtävien hoitamiseen matkan aikana, matkalle tulee lähettää toinen henkilö. (Avoimet haastattelut, 2015.)

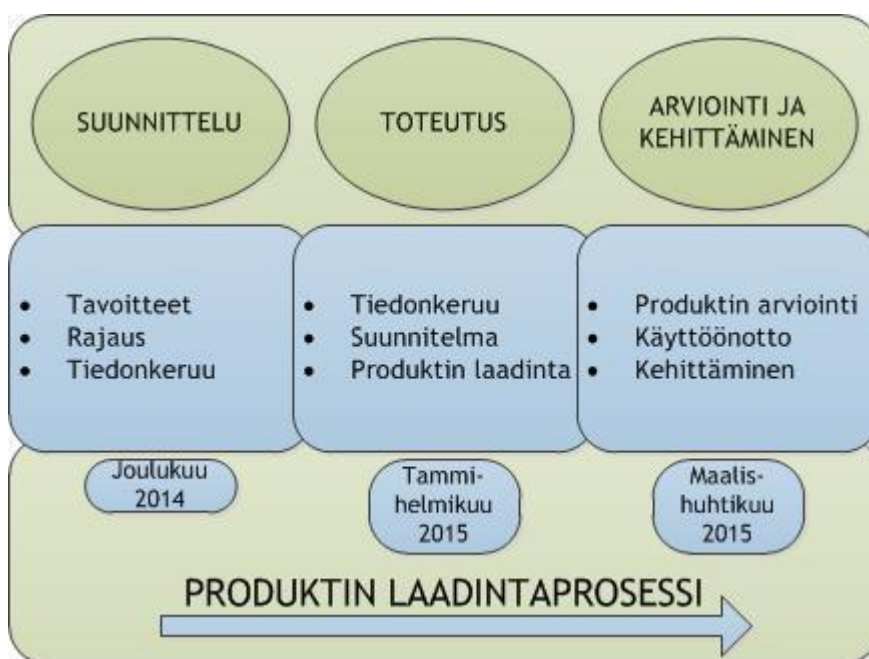
Matkan aikana korostuvat maalaisjärjen käyttäminen, omasta turvallisuudesta huolehtiminen ja soveltuva käyttäytyminen. Maalaisjärjen käyttämiseen kuuluu muun muassa vaarallisten alueiden välttäminen ja terveydestä huolehtiminen, kuten vain hyvin kypsennetyn ruoan

syöminen. Turvallisuudesta huolehtimisella tarkoitetaan valppaana pysymistä, ympäristön huomioimista, kuten majoituksen hätäpoistumisteiden tarkistamista ja tietoturvallisuudesta huolehtimista, kuten esimerkiksi vain suojattujen ja tunnettujen Wi-Fi yhteyksien käyttämisestä. Käyttäytymisellä viitataan virkamieheltä edellytettävään käyttäytymiseen, päihteettömyyteen ja organisaation hyvän imagon ylläpitämiseen. (Avoimet haastattelut, 2015.)

Matkan jälkeen painotettiin matkaraportointia, turvallisuuskuvan päivittämistä sekä palautetta ja seuranta. Matkaraportoinnilla tarkoitetaan raporttia matkan kuluista ja tavoitteiden saavuttamista sekä tietojen hankkimisesta. Turvallisuuskuvan päivittäminen on organisaation omaa riskienhallintaa varten ja sillä tarkoitetaan kohdemaan yleisen turvallisuuskuvan ylläpitämistä ja riskien kartoittamista. Palaute ja seuranta koostuu työntekijän palautteen antamista organisaation toimista ja esimerkiksi ohjeistusten sekä käytäntöjen toimivuudesta. Jos työntekijä on kohdannut haasteita tai väkivaltaa matkalla, tulisi työnantajan seurata työntekijän vointia ja ohjata tarvittaessa tarkoituksenmukaiseen hoitoon. (Avoimet haastattelut, 2015.)

3.4 Matkustusturvallisuusohjeistuksen laatiminen

Vilka & Airaksinen (2004, 51) kirjoittavat teoksessaan, että opinnäytetyön ymmärrettävyyden kannalta on tarkoituksenmukaista kertoa opinnäytteenä syntyneen matkustusturvallisuusohjeistuksen vaiheista. Tässä luvussa käsitelen prosessinomaisesti edennyttä ohjeistuksen laadintaa vaihe vaiheelta. Produktin laadintaprosessi on kuvattuna kuviossa 5.

Kuvio 5: Produktin laadintaprosessi

3.4.1 Suunnitteluvaihe

Opinnäytteenä syntyneen matkustusturvallisuusohjeistuksen laadinta käynnistyi joulukuussa 2014, kun pohdin sopivaa opinnäytetyön aihetta. Paljon virkamatkoja tekevänä henkilönä esimieheni huomautti, että Polamk:lla ei ole käytössä kuin suppea turvallisuusohjeistus matkustukseen liittyen ja sen tilalle olisi hyvä saada ajantasainen ja informatiivisempi ohjeistus. Laadintaprosessin suunnitteluvaihe käynnistyi välittömästi ohjeistukselle asetettavien tavoitteiden ja rajauksen pohdinnan muodossa. Jatkoisin suunnittelua hankkimalla aiheeseen liittyvää aineistoa ja pohtimalla parasta vaihtoehtoa tutkimukselliseen tarkasteluun. Työn tarpeet ja tavoitteet huomioiden teemakohtaisen haastattelun avoin luonne vaikutti parhaimmalta menetelmältä tutkia henkilökunnan käytäntöjä matkustaessa.

3.4.2 Toteutusvaihe

Toiminnallista opinnäytetyötä tehdessä on otettava huomioon kohderyhmä, jonka käyttöön produktia tehdään. Kohderyhmän huomioiminen on tärkeää, jotta produkti saadaan kohdennettua vastaamaan juuri sen kohderyhmän käyttötarpeita. (Vilka & Airaksinen 2004, 39-40.) Ohjeistusta tehdessä käytin monipuolisten ja ajantasaisten lähteiden lisäksi haastatteluista kerättyä aineistoa, jotta viraston henkilökunnan käytännöt ja toimintatavat tulisivat huomioituksi. Teemahaastattelujen tukena tein avoimia haastatteluja, joihin osallistui Polamk:n henkilöstöä ja ulkopuolisia matkustusturvallisuuden asiantuntijoita. Aineiston analysoinnin jälkeen suunnittelin ohjeistuksen ja tarkistuslistan sisällöt ja ulkoasut. Suunnittelun jälkeen laadin alustavat versiot molemmista, jotka lähetin arvioitavaksi ja kommentoitavaksi kohdeorganisaatioon.

3.4.3 Valmiin produktin arviointi ja kehittäminen

Matkustusturvallisuusohjeistus ja matkustajan tarkistuslista ovat laadittu kohdeorganisaation toiveiden mukaan, työpaikkaohjaajani ohjauksessa ja käyttäen ajantasaisia lähteitä. Ohjeistuksen olen tehnyt mahdollisimman tiiviiksi paketiksi, joka sisältää oleellisimman informaation. Matkustusturvallisuusohjeistus painottuu henkilöturvallisuuden ja tietoturvallisuuden hallintaan valtion matkustusstrategian mukaisesti. Tarkoituksena on tarjota matkustajalle enemmän tietoa ja paremmat valmiudet turvallisempaa matkaa varten.

Tavoitteenani oli tuottaa konkreettinen, mahdollisimman hyvälaatuinen turvallisuusjohtamisen tukidokumentti, jonka organisaatio voi ottaa käyttöön ja jalkauttaa toimintaan. Dokumentti ei ole lopullinen tuotos, vaan sen kehittäminen jää organisaation vastuulle. Kehittämistoimia voivat olla esimerkiksi vuotuinen tarkastaminen ja päivittäminen tarpeen vaatiessa. Tarve voi muodostua esimerkiksi valtion matkustusohjeen tai tiedon muuttuessa.

4 Arviointi

Opinnäytetyö koki työprosessin aikana monta muutosta niin rakenteensa kuin nimensäkin puolesta, mutta tavoite pysyi samana. Matkustusturvallisuusohjeistus ja matkustajan tarkistuslista kehittävät Poliisiammattikorkeakoulun matkustusturvallisuuden hallintaa ja antavat matkustaville virkamiehille ja työntekijöille paremmat valmiudet turvalliseen matkustamiseen. Työ eteni suunnitellusti enkä kohdannut sen aikana mainittavia haasteita, vaikka työ ei valmistunutkaan täysin asettamassani aikataulussa. Valmistumisen venähtämisestä ei kuitenkaan aiheutunut haittaa organisaation toiminnalle.

Organisaatioturvallisuus, turvallisuusjohtaminen ja matkustusturvallisuus muodostivat teoreettisen viitekehyksen työlleni ja olivat tukena ohjeistuksen ja tarkistuslistan toteuttamisessa. Pääasiallisesti sisältö muodostui kuitenkin haastatteluiden aineistosta ja kirjallisuuslähteistä. Haastattelut onnistuivat melko hyvin, mutta olisin voinut täydentää aineistoa enemmän jälkikäteen. Haastateltaviksi suunnittelemani henkilöt suostuivat haastatteluun ja sain kerättyä aineistoa toivomallani tavalla. Aineiston analysointi onnistui hyvin käyttämälläni menetelmillä, teemoittelulla, laskemisella ja tyypittelyllä.

Matkustusturvallisuus on aiheena mielenkiintoinen ja globaalien levottomuuksien vuoksi myös ajankohtainen. Opinnäytetyön rakenne vastaa alun perin suunnittelemaani ja olen siihen tyytyväinen. Pyrin pitämään työn selkeänä ja kuvat helpottavat luettavuutta. Ohjeistuksen ja tarkistuslistan sisällöt ovat mielestäni onnistuneet ja uskon, että ne tulevat kestäämään aikaa pienillä päivityksillä. Työtä voidaan kehittää jatkossa esimerkiksi luomalla perehdytys- ja koulutusmateriaalia aiheesta tai lisäämällä tarvittaessa sisältöä. Kehittämistyöhön tulisi nimetä organisaatiossa vastuhenkilö, jotta tieto pysyisi mahdollisimman ajantasaisena.

Vaikka työn produktit ovat kohdennettu Poliisiammattikorkeakoululle, ovat ne mielestäni hyödynnettävissä kohdeorganisaation ulkopuolellakin. Etenkin julkisen sektorin organisaatiot voivat hyötyä tästä työstä, koska niitä sitovat samat säädökset kuin kohdeorganisaatiota. Myös toimeksiantaja arvioi työn käytettävyyttä hyväksi kohdeorganisaation ulkopuolella. Työ on hyödynnettävissä niin produktien kuin raporttiosuudenkin osalta, koska ohjeistus ja tarkistuslista voidaan jalkauttaa käytäntöön sellaisenaan ja raporttiosuudessa käsitellään muun muassa matkustamisen vaiheita ja niissä korostuvia seikkoja. Organisaatioissa, joissa turvallisuus-toimintaa ei nähdä tarpeellisena, on hyvin harvoin tämänkaltaisia tukidokumentteja, vaikka henkilöstö matkustaisi jatkuvasti ja tarvetta olisi. Tätä työtä voidaan hyödyntää ja muokata siitä oman organisaation näköisen hyvin pienellä vaivalla.

5 Pohdinta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää Poliisiammattikorkeakoulun turvallisuusjohtamisjärjestelmää matkustusturvallisuuden näkökulmasta. Kehitystyö tehtiin johtamislähtöisesti laatimalla kohdeorganisaatiolle uutta ja ajantasaista tietoa sisältävä matkustusturvallisuusohjeistus ja matkustajan tarkistuslista. Koen, että en täysin saavuttanut päämäärääni, eli konkreettisesti kehittää kohdeorganisaation turvallisuusjohtamisjärjestelmää, koska en tule olemaan paikalla, kun ohjeistus otetaan käyttöön ja sen sisältö jalkautetaan käytäntöön. Mielestäni annoin kuitenkin organisaation käyttöön tarkoituksenmukaiset työkalut kehitystyön tekemiseen. Uskon, että yksi tärkeimmistä asioista kehitystyön jatkamisessa on tiedottaminen ohjeistuksen ja tarkistuslistan käytettävyydestä. Kuten haastatteluissa ilmeni, osa organisaation henkilöstöstä ei edes tiennyt käytössä olleen ohjeen olemassaolosta.

Matkustusturvallisuus on laaja kokonaisuus, jonka hallinta vaatii organisaatiolta jatkuvaa kehittämistä. Matkustusturvallisuuden hallintatyö ei vähene tulevaisuudessa, koska kansainvälisen yhteistyön lisääntyessä myös matkustamisen tarve lisääntyy. Oppimis- ja kehittämistyö jatkuu edelleen, mutta nyt sen tekemiseen on paremmat valmiudet. Toimeksiantaja itse on arvioinut ohjeistuksen ja tarkistuslistan laadun hyväksi ja hyödylliseksi. Uskon, että kohdeorganisaatio oppi matkustusturvallisuudesta ja sen hallinnasta paljon tämän opinnäytetyön myötä. Toimeksiantajan arvion mukaan kehittämistyö antaa organisaatiolle myös uutta tietoa hankkeiden riskienhallinnan kehittämiseen. Toimeksiantajan arviointi työstä on liitetty työhön.

Sain opinnäytetyöprosessin aikana paljon tärkeätä kokemusta valtionhallinnosta sekä tietoa organisaatioturvallisuudesta ja sen kehittamisestä. Koen, että asettamani ammatillisen kehittymisen tavoitteet ovat täyttyneet ja opinnäytetyöprosessi on parantanut olemassa olevia valmiuksia soveltaa oppimaani tulevaisuuden haasteissa. Toivon, että voin vastaisuudessa palata aiheeseen työn ja tutkimuksen merkeissä.

Opinnäytetyön jatkoa ajatellen olen pohtinut, että olisi mielenkiintoista jatkaa työn myötä ilmenneen seikan tutkimista. Työturvallisuuslain (2002/738, 8§, 10§) mukaan työnantajalla on huolehtimisvelvoite ja vaarojen selvittämis- ja arviointivelvollisuus, mutta mitä se tarkoittaa matkustusturvallisuuden näkökulmasta? Alan kirjallisuus kehottaa organisaatioita kartoittamaan matkustuksen riskejä ja tekemään maakohtaisia riskianalyyseja, mutta onko niiden tekemättä jättäminen työturvallisuuslain (2002/738) rikkomista? Vastuun kantaa joka tapauksessa työntekijä, joka omalla lähdöllään hyväksyy riskit - oli niitä selvitetty tai ei.

Lähteet

Painetut lähteet:

- Airaksinen, T. & Vilkkä, H. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Benyik, L. & Kohen, S. 2006. Turvallista matkaa. Tampere: Laura Benyik.
- Heljaste, J-M., Korkiamäki, J., Laukkala, H., Mustonen, J., Peltonen, J. & Vesterinen, P. 2008. Yrityksen turvallisuusopas. Helsinki: Kauppakamari.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. 19. painos. Helsinki: Tammi.
- Huhtala, J. 2002. Ulkomaan matkailijan turvaohjeet. Helsinki: Securuss.
- Kerko, P. 2001. Turvallisuusjohtaminen. Porvoo: WS Bookwell.
- Laki Poliisiammattikorkeakoulusta 23.12.2013/1164.
- Leppänen, J. 2006. Yritysturvallisuus käytännössä. Helsinki: Talentum.
- Miettinen, J. 2002. Yritysturvallisuuden käsikirja. Helsinki: Talentum.
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät: Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro.
- Poliisilaki 15.7.2005/525.
- Rauramo, P., Harjanne, K. & Tiihonen, K. 2009. Turvallisesti työmatkalla ulkomailla. Helsinki: Työturvallisuuskeskus.
- Saario, K. Avainhenkilöriskit: Ohjeita avainhenkilöriskien hallintaan. Helsinki: Keskuskauppakamari.
- Työaikalaki 9.8.1996/605.
- Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738.
- Valtion virkamieslaki 19.8.1994/750.
- Sähköiset lähteet:
- Elinkeinoelämän keskusliitto. 2015. Yritysturvallisuus. Viitattu 27.2.2015.
<http://ek.fi/mita-tee/tyoelama/yritysturvallisuus/>
- Henttonen, T. 2000. Turvallisuuden mittaaminen. Viitattu 16.4.2015.
<http://www.tukes.fi/Tiedostot/julkaisut/7-2000.pdf>
- Lanne, M. 2007. Yhteistyö yritysturvallisuuden hallinnassa. Tutkimus sisäisen yhteistyön tarpeesta ja roolista suurten organisaatioiden turvallisuustoiminnassa. Espoo: VTT. Viitattu 26.2.2015. <http://www2.vtt.fi/inf/pdf/publications/2007/P632.pdf>
- Lanne, M. & Kupi, E. 2007. Miten hahmottaa Security-alaa? Teoreettinen malli Suomen security-liiketoiminta-alueista. Espoo: VTT. Viitattu 28.1.2015.
<http://www2.vtt.fi/inf/pdf/tiedotteet/2007/T2388.pdf>

Levä, K. 2003. Turvallisuusjohtamisjärjestelmien toimivuus: Vahvuudet ja kehityshaasteet suuronnettomuusvaarallisissa laitoksissa. Viitattu 27.3.2015.
http://www.tukes.fi/Tiedostot/julkaisut/1_2003.pdf

Matkailijan terveystopas. 2013. Ulkomaan työkomennukselle lähtijät. Viitattu 27.4.2015.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/ctl.mat?p_selaus=54737

Matkailijan terveystopas. 2013. Yleistä rokottamisesta. Viitattu 27.4.2015.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/ctl.mat?p_selaus=54739

Mäkinen, K. 2005. Strategic security: A constructivist investigation of critical security and strategic organisational learning issues: Towards a theory of security development. Viitattu 27.3.2015. http://www.defmin.fi/files/350/3011_Kalevi_MAKinen_Strategic_Security.pdf

Poliisiammattikorkeakoulu. 2014. Poliisiammattikorkeakoulu lyhyesti. Viitattu 29.3.2015.
http://www.polamk.fi/tietoa_polamkista

Puolustusministeriö. 2012. Puolustushallinnon turvallisuus. Viitattu 25.3.2015.
<http://www.defmin.fi/files/1833/turvallisuusstrategia.pdf>

Rajavartiolaitos. 2015. Matkustusasiakirjat. Viitattu 18.5.2015.
<http://www.raja.fi/ohjeita/matkustusasiakirjat>

Simola, A. 2005. Turvallisuuden johtaminen esimiestyönä. Tapaustutkimus pitkäkestoisen kehittämishankkeen läpiviennistä teräksen jalostustehteessä. Viitattu 30.3.2015.
<http://herkules.oulu.fi/isbn9514277619/isbn9514277619.pdf>

Suomen Pelastusalan keskusjärjestö. 2014. Kokonaisturvallisuuden sanasto. Viitattu 23.4.2015.
<http://www.spek.fi/loader.aspx?id=1c66e01d-a75e-4a9a-80ec-9816340ce752>

Suomen standardisoimisliitto SFS ry. 2014. Mihin standardeja tarvitaan? Viitattu 17.4.2015.
http://www.sfs.fi/julkaisut_ja_palvelut/standardi_tutuksi/mihin_standardeja_tarvitaan

Työsuojeluhallinto. 2014. Turvallisuusjohtaminen. Viitattu 28.1.2015.
<http://www.tyosuojelu.fi/fi/turvallisuusjohtaminen>

Työturvallisuuskeskus. 2014. Johtaminen. Viitattu 27.3.2015.
http://www.tyoturva.fi/tyoelaman_kehittaminen/tyoyhteisotaidoilla_tulosta/johtaminen

Ulkoasiainministeriö. 2015. Matkustustiedotteet maittain. Viitattu 26.4.2015.
<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=15735&contentlan=1&culture=fi-FI>

Ulkoasiainministeriö. 2014. Matkustusilmoitus. Viitattu 27.4.2015.
<http://www.ulkoasiainministerio.fi/public/default.aspx?nodeid=36581&contentlan=1&culture=fi-FI>

Valtiokonttori. 2008. Valtion virastojen matkustusstrategia. Viitattu 28.1.2015.
<http://www.valtiokonttori.fi/vuosikertomukset/public/default.aspx?nodeid=21407>

Valtiovarainministeriö. 2009. Jatkuvuuden ja erityistilanteiden hallinta. Viitattu 27.1.2015.
<https://www.vahtiohje.fi/web/guest/jatkuvuuden-ja-erityistilanteiden-hallinta>

Valtiovarainministeriö. 2015. Virkamatkat. Viitattu 06.3.2015.
<http://vm.fi/valtio-tyonantajana/virka-ja-tyoehdot-henkilostohallinnon-asiakirjat/virkamatkat>

Valtiovarainministeriö. 2015. Valtion matkustussääntö. Viitattu 22.2.2015.
<http://vm.fi/documents/10623/1107475/Matkustuss%C3%A4%C3%A4nt%C3%B6+2015/173991e0-949c-42c9-8af0-fbef6b0e2f30?version=1.0>

Julkaisemattomat lähteet:

Henkilöstö, Polamk. 2015. Teemahaastattelut. Kevät 2015. Poliisiammattikorkeakoulu. Tampere.

Ulkopuoliset asiantuntijat. 2015. Avoimet haastattelut. Kevät 2015. Puhelinhaastattelut. Tampere

Kuviot

Kuvio 1: Organisaatioturvallisuuden osa-alueet (Sovellettu EK -yritysturvallisuusympyrästä)	10
Kuvio 2: Turvallisuuden hallinta (Sovellettu Työsuojeluhallinnon turvallisuuskulttuurin kuviosta)	13
Kuvio 3: Opinnäytetyöprosessi	20
Kuvio 4: Matkustusturvallisuuden hallinta	27
Kuvio 5: Produktin laadintaprosessi	29

Liitteet

Liite 1: Matkuturvallisuusohjeistus.....	38
Liite 2: Matkustajan tarkistuslista	48
Liite 3: Opinnäytetyön arviointi	51

Liite 1: Matkustusturvallisuusohjeistus

Poliisiammattikorkeakoulun matkustusturvallisuusohjeistus

Muutostöiden hallinta		
Päivämäärä	Laatija	Muutoksen kuvailu
7.5.2015	Samu Ahvenjärvi	Ohjeistuksen viimeistely - Versio 1.0

Sisällysluettelo

1 Saatesanat	40
2 Ennen matkaa	40
2.1 Matkustusmääräys ja ohjeet	40
2.2 Matkan suunnittelu.....	40
2.2.1 Kohdemaahan perehtyminen	41
2.2.2 Kohdemaan turvallisuustilanne	42
2.2.3 Matkustuskäytännöt	42
2.3 Työjärjestelyt.....	42
2.4 Henkilökohtaiset järjestelyt.....	43
2.5 Mukaan otettava omaisuus	44
3 Matkan aikana	44
3.1 Pukeutuminen.....	44
3.2 Turvallinen liikkuminen	44
3.3 Omaisuudesta huolehtiminen	45
3.4 Viestintä	45
3.5 Häiriö- ja kriisitilanteet	45
4 Matkan jälkeen.....	46
5 Lähteet	47

1 Saatesanat

Tämä dokumentti on tarkoitettu virkamatkaa suunnittelevien virkamiesten ja työntekijöiden käyttöön. Dokumentti tarjoaa matkaa suunnittelevalle turvallisuuteen liittyvää tietoa ja antaa paremmat valmiudet turvallisempaa matkustamista varten.

Matkustavan virkamiehen ja työntekijän turvallisuudesta huolehtiminen on osa viraston riskienhallintaa. Matkustaessa tulee noudattaa huolellisuutta ja harkintaa sekä kiinnittää erityistä huomiota henkilö- ja tietoturvallisuutta vaarantaviin tekijöihin.

2 Ennen matkaa

Valmistautuminen ja perehtyminen ovat hyvin tärkeitä osia matkustusturvallisuudessa. Luvussa käsitellään turvallisen matkan onnistumiseksi liittyviä toimia, jotka tulee tehdä hyvissä ajoin ennen virkamatkan alkamista.

2.1 Matkustusmääräys ja ohjeet

Kun olet sopinut virkamatkasta esimiehesi kanssa, täytä matkustusmääräys ohjeiden mukaisesti. Matkustusmääräyksen tekemisessä voi tukeutua matkustusyhdyshenkilöön. Matkustusmääräyksen tulee olla hyväksytty ja allekirjoitettu ennen matkalle lähtemistä matkavakuutuksen voimassaolon vuoksi. Valtion matkustussääntöön voi tutustua valtiovarainministeriön internet-sivuilla. Matkustussäännöstä selviää muun muassa matkustuskustannusten korvaaminen ja ulkomaanpäiväraha korvausten suuruudet maittain.¹

<http://vm.fi/julkaisu?pubid=3502>

2.2 Matkan suunnittelu

Huolellinen valmistautuminen on merkittävä tekijä turvallisen matkan onnistumisessa. Matka tulee suunnitella mahdollisimman pitkälle etukäteen esimerkiksi matkaohjelmaa apuna käyttäen. Ulkomaille suuntautuville virkamatkoille tulee tehdä viraston ohjeiden mukaisesti matkustamisen riskien arviointia.

Kotimaan virkamatkoilla tulee varata kuljetukset ja majoitukset hyvissä ajoin ennen matkaa matkustusohjeen mukaisesti. Apua voi pyytää matkustusyhdyshenkilöltä.

¹ Valtiovarainministeriö, Valtion matkustussääntö.

Ulkomaan virkamatkoja suunnitellessa tulee mahdollisuuksien salliessa varata suorat lennot kohdemaahan. Saapumisaika on hyvä ajoittaa päiväsaikaan. Majoitus tulee varata mahdollisimman läheltä työ- tai kokouspaikkaa. Majoitusta varatessa tulee varmistua, että paikalla on ympärivuorokautinen päivystys ja huoneissa lukittavat tallelokerot arvotavaroita ja matkustusdokumentteja varten. Jos huoneen sijaintiin on mahdollista vaikuttaa, tulisi katutasoon majoittumista välttää.²

2.2.1 Kohdemaahan perehtyminen

Ulkomaille matkustettaessa on hyvä perehtyä kohdemaan yleisempiin asioihin, kuten uskontoon, kulttuuriin ja tapoihin. Erityisesti länsimaiden ulkopuolelle matkustettaessa paikallisten tapoihin ja uskontoon tutustumisella voidaan välttää turvallisuusriskejä merkittävästi sekä edistää matkustuksen tavoitteiden saavuttamista. Kohdemaan yleisimpiin asioihin voi perehtyä ulkoministeriön julkaisemissa ja ylläpitämistä matkustustiedotteista sekä hyvä tietää - palvelusta. Matkustustiedotteet ovat ajantasainen ja luotettava tiedonlähde. Hyvä tietää - palvelut löytyvät maakohtaisista tiedoista.³⁴

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=15733&contentlan=1&culture=fi-FI>

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=17195&contentlan=1&culture=fi-FI>

Matkustustiedotteista selviää myös, onko kohdemaassa Suomen edustustoa. Jos kohteessa on Suomen edustusto, tulee edustuston yhteystiedot merkitä muistiin ja ottaa mukaan matkalle.

Internetin hakukoneilla voi etsiä lisätietoa liittyen kohdemaan kulttuuriin, tapoihin ja esimerkiksi lainsäädäntöön. Tulee kuitenkin muistaa lähdekritiikki ja huomioida löytyneen tiedon ajantasaisuus.

Vaikka matka olisi rutiininomainen, tulisi silti valmistautua hätätilanteisiin eri suunnitelmien avulla. Kohdealueen turvalliset paikat, kuten sairaalat, poliisiasemat, kirkot ja hotellit tulisi kartoittaa ennen lähtöä. Viestivälineiden katoamisen varalta olisi hyvä suunnitella viestinnän hoitamisesta yhdessä esimiehen kanssa.

² Miettinen 2002, 252; Rauramo ym. 2009, 9-10.

³ Heljaste ym. 2008, 124.

⁴ Ulkoasiainministeriö, Matkustustiedotteet maittain; Ulkoasiainministeriö, Hyvä tietää - palvelu.

2.2.2 Kohdemaan turvallisuustilanne

Kohdemaan turvallisuustilannetta voi tarkastella ulkoministeriön matkustustiedotteista. Matkustustiedotteissa on kuvattuna riittävällä tasolla millainen turvallisuustilanne kohdemaassa vallitsee. Lisäksi tiedotteissa mainitaan yleisimpiä rikollisuuden muotoja ja missä alueilla rikollisuus on erityisen ongelmallista. Matkustustiedotteessa annetaan yleensä myös vinkkejä turvallisuudesta huolehtimiseen ja näitä vinkkejä tulee noudattaa.⁵ Jos kohdevaltio tai kohdealue on riskialuetta, on syytä pyytää virka-apua matkustus- tai työskentelyalueen turvallisuuskuvan päivittämisestä ulkoministeriöltä tai valtioneuvoston kansliasta. Lisäksi on syytä tarkistaa matkavakuutusten voimassaolo kyseisillä alueilla.

2.2.3 Matkustusdokumentit

Ulkomaanmatkan tekeminen edellyttää passia, matkalippuja ja kohdemaasta riippuen myös viisumia. Pohjoismaissa ja Schengen-alueella riittää uudenmallinen henkilökortti. Lisäksi matkalle suositellaan otettavan mukaan ainakin henkilötodistus, henkilökortti ja mahdollisesti myös ajokortti. Matkalle lähtevän tulee huomioida, että useat maat vaativat passin voimassaoloa 3-6 kuukauden ajan vielä matkan jälkeenkin. Tärkeimmistä dokumenteista, kuten passista, matkalipuista ja viisumista tulee ottaa katoamisen varalta kopiot ennen lähtöä.⁶ Matkavakuutus on voimassa koko matkan ajan, kunhan matkustusmääräys on allekirjoitettu ja hyväksytty ennen matkalle lähtöä.

2.3 Työjärjestelyt

Juuri ennen matkalle lähtemistä on viimeistään hyvä ilmoittaa työtovereille matkan päämäärästä, kestosta, matkasuunnitelmasta ja tarkoituksesta sekä yhteystiedot, miten tavoittaa matkan aikana. Läheiselle työtoverille ja esimiehelle olisi hyvä ilmoittaa mahdollisista eräännytyistä ja tärkeistä töistä, jotka heidän tulisi hoitaa, jos esimerkiksi paluumatkasi viivästyy.

Turvallisen tiedonkäsittelyn tarve korostuu matkalla, koska tietoturva-uhkat kasvavat. Tietoturvallisuudesta huolehtimiseksi matkustajan tulisi ottaa mukaansa vain tarpeelliset asiakirjat ja välineet sekä pitää ne asianmukaisesti suojattuina. Tietokoneesta tulisi joko poistaa ylimääräiset tiedot, joita matkalla ei tarvita tai ottaa mukaan tietokone, jonka kovalevy on tyhjennetty aikaisemmista tiedoista. Kovalevyn olisi hyvä olla salattu. Mahdollisuutta varatietokoneeseen voi kysyä tietohallinnosta. Omien muistitikojen tulee olla salattuja ja vieraita ei tule kytkeä tietokoneeseen. Tuntemattomiin ja suojaamattomiin verkkoihin ei tule kirjautua. Mukana olevan matkapuhelimen tulee myös olla suojattu. On suositeltavaa, että puhelimesta

⁵ Ulkoasiainministeriö, Matkustustiedotteet maittain.

⁶ Heljaste ym. 2008, 125; Miettinen 2002, 252.

on PIN- ja puhelimen suojakoodikysely sekä viruksentorjuntaohjelmisto. Lisäksi puhelimeen asennettavien ohjelmien kanssa tulee käyttää harkintaa.⁷

2.4 Henkilökohtaiset järjestelyt

Ulkomaille matkustaessa tulee tehdä hyvissä ajoin etukäteen monia henkilökohtaisia matkajärjestelyjä. Tällaisia ovat muun muassa mukaan otettavien reseptilääkkeiden tuontirajoitusten selvittäminen ja tarpeellisten rokotteiden ottaminen. Jos maassa oleskeluaikanas tarvittavat joitain reseptilääkkeitä, on tärkeätä selvittää etukäteen mahdolliset kohdemaan asettamat rajoitukset lääkkeiden maahantuonnille. Tämän saa selville kohdemaan Suomessa sijaitsevasta edustustosta (suurlähetystö tai konsulaatti). Lisäksi lääke tulee säilyttää alkuperäispakkauksessa matkan ajan ja tarvittavat mukaasi lääkettä määränneen reseptin.⁸

Tarpeelliset rokotteet ja muuta matkailijalle tarkoitettua tietoa terveydestä saa työterveyshuollosta tai Terveystieteiden ja Hyvinvoinnin laitoksen internetsivuilta. Mikäli kohdemaan matkustajia suositellaan ottamaan jokin rokote, varaa aika työterveyshuollosta.⁹

<http://www.thl.fi/fi/web/infektiotaudit/ohjeet-ja-saadokset/matkailijan-terveysopas>

Ennen matkaa tulee tehdä myös matkustusilmoitus ulkoministeriöön. Matkustusilmoitus tarkoittaa henkilötietojen, matkan aikana voimassa olevien yhteystietojen ja matkaa koskevien tietojen antamista ulkoministeriön käyttöä varten. Matkustusilmoitus tulee tehdä, jotta ulkoministeriö pystyy selvittämään hätätapauksissa tai kriisitilanteiden sattuessa onko alueella suomalaisia matkustajia ja heidän yhteystietonsa ja ottamaan tarvittaessa heihin yhteyttä.¹⁰

<http://www.formin.fi/public/default.aspx?nodeid=36581&contentlan=1&culture=fi-FI>

Läheisiä ihmisiä tulisi tiedottaa virkamatkasta, erityisesti kyseessä olevasta kohdemaasta ja matkan ajankohdasta. Mukaan otettavaan matkapuhelimeen on syytä tallentaa vakuutusyhtiön, luottokortin katoamisilmoituksen ja majoituspaikan puhelinnumerot sekä ICE (In Case of Emergency) -puhelinnumerot. Tällaisia ovat muun muassa kohdemaan Suomen edustuston, lähiesimiehen ja läheisen ihmisen puhelinnumerot. Näin voidaan varmistua tarvittavasta viestinnästä hätä- ja kriisitapauksissa.¹¹

<http://www.formin.fi/public/default.aspx?nodeid=17195>

⁷ Saario 2006, 10, 12.

⁸ Kela, Lääkkeet mukaan Suomesta.

⁹ THL, Matkailijan terveysopas.

¹⁰ Ulkoasiainministeriö, Matkustusilmoitus.

¹¹ Heljaste ym. 2008, 125-126

2.5 Mukaan otettava omaisuus

Työntekijä ja virkamies vastaa työnantajan omaisuudesta matkan aikana. Mukaan otettavan omaisuuden tulisi olla helposti hallittavissa ja niihin olisi hyvä kiinnittää omistajan henkilökohtaiset tiedot. Niissä ei kuitenkaan tule olla viraston logoja tai muuta Polamk:iin viittaavaa. On hyvä matkustaa mahdollisimman vähin matkatavaroin ja sijoittaa tärkeimmät tavarat käsimatkatavaroihin lentojen ajaksi. Olisi hyvä pakata mukaan pistorasia-adapteri, pieni ensiapulaukku ja taskulamppu. Paikallinen rahayksikkö tulee tarkistaa ennen matkaa ja vaihtaa pieni määrä käteistä mukaan. Rahoja tai muita arvoesineitä ei tule esitellä julkisilla paikoilla.

¹²

3 Matkan aikana

Luvussa käsitellään matkalla huomioon otettavia asioita. Noudattamalla ohjeita ja käyttämällä maalaisjärkeä sekä toimimalla maan tapojen mukaisesti voi välttyä monilta mahdollisilta vaaratilanteilta tai väärinymmärryksiltä. Tärkeintä matkan aikana on pysyä valppaana, tarkkailla ympäristöä sekä näyttää määrätietoiselta ja itsevarmalta.

3.1 Pukeutuminen

Pukeutuminen vaikuttaa paljon henkilökohtaiseen turvallisuuteen matkustamisen aikana. Hienosti pukeutunut ulkomaalaisen näköinen henkilö profiloituu usein rikollisten kohteeksi. Matkan aikana on syytä pitää matalaa profiilia pukeutumalla siististi, mutta jättäen esimerkiksi arvoesineet, kuten kellot ja korut majoitukseen. Tietokone ja tärkeät asiakirjat kannattaa siirtää selkäreppussa salkun sijaan, koska reppu herättää vähemmän huomiota. Pukeutuminen tulee suunnitella aina kohdemaan kulttuuria ja uskontoa kunnioittaen. ¹³

Pukeutumisen merkitys korostuu naisilla, koska varsinkin länsimaiden ulkopuolella sillä voi olla merkitystä muiden ihmisten suhtautumiseen ja käyttäytymiseen. Naispuolisen henkilön tulisi harkita sormuksen käyttämistä vasemmassa tai oikeassa nimettömässä, vaikka ei olisi-kaan aviossa, koska tämä voi ehkäistä muun muassa seksuaalista häirintää. ¹⁴

3.2 Turvallinen liikkuminen

Paikalliset tunnistavat ulkomaalaiset helposti ja rikolliset voivat ajatella ulkomaalaisten kantavan enemmän rahaa ja arvoesineitä mukanaan. Tästä syystä on tärkeätä suunnitella kulku-

¹² Heljaste ym. 2008, 125.

¹³ Heljaste ym. 2008, 140.

¹⁴ Benyik & Kohen. 2006, 139; Rauramo ym. 2009, 5.

välineet sekä käytettävät reitit ja liikkeet etukäteen. Mikäli majoituksen ja työpaikan välimatka on pitkä tai työskentelyajat ovat poikkeukselliset, on turvallisinta käyttää siirtymiseen ajoneuvoa taksia tai julkista liikennettä. Pidemmällä työmatkoilla tulisi välttää rutiineja ja vaihdella esimerkiksi kävelyreittejä. Kävelyllä ei pitäisi lähteä ilta- ja yöaikaan, kun on pimeää. Lisäksi mahdolliset levottomat tai vaaralliseksi määritellyt alueet tulee kiertää kaukaa. Jalankulkijana tulee tarkkailla ympäristöä tarkkaan ja liikkua määrätietoisesti. Jos mahdollista, vältä suuria väkijoukkoja. Tuntemattomien henkilöiden avunantoihin, kuten kyydin tarjoamiseen tulee suhtautua varauksellisesti ja kieltäytyä. Uhkaavissa tilanteissa tulee juosta vaarasta poispäin, huutaa apua ja pyrkiä julkiseen paikkaan, jossa on muita ihmisiä.¹⁵

3.3 Omaisuudesta huolehtiminen

Mukana olevasta omaisuudesta tulee huolehtia koko matkan ajan. Matkustusasiakirjoja ja muita tärkeitä asioita, kuten maksuvälineitä, matkapuhelinta ja tietokonetta tulisi säilyttää majoituksen tallelokerossa, kun niitä ei tarvita. Kun kannat arvotavaroita mukana, pidä ne lähettyvilläsi. Niitä ei pidä jättää mihinkään vartioimatta. Jos matkapuhelin tai tietokone katoaa tai varastetaan, pitää tapahtuneesta ilmoittaa heti tietohallintoon. Maksukorttien kadotessa ilmoitetaan pankkiin välittömästi, jotta kortti saadaan kuolettua.¹⁶

3.4 Viestintä

Viestintä- ja yhteydenpitomenetelmät työntekijän ja organisaation välillä on sovittava etukäteen. Viestinnän yhteydessä tulee ottaa huomioon tietoturva. Tärkeä raportointi tulisi aina suorittaa salattujen sähköpostien välityksellä, koska matkapuhelinten salakuuntelu on yleistynyt. Mikäli matkapuhelinta käytetään, tulisi jättää ylimääräiset asiat keskustelun ulkopuolelle ja lyhyesti ilmoittaa tarvittavat asiat. Työasioista ei tule keskustella puhelimitse tai työtoverin kanssa julkisilla paikoilla tai muualla missä joku ulkopuolinen voi kuulla.¹⁷

3.5 Häiriö- ja kriisitilanteet

Mahdollisia erityistilanteita matkan aikana ovat muun muassa luonnonkatastrofit, poliittiset levottomuudet, terrorismi, suuronnettomuudet tai rikollisuus. Jonkin tällaisen tilanteen satuessa omasta turvallisuudesta huolehtiminen korostuu. Ulkona liikkumista tulee välttää, jos voidaan olettaa sen olevan tavanomaista vaarallisempaa, kuten esimerkiksi mielenosoitusten aikana. Säännöllinen viestintä esimiehen ja Suomen edustuston välillä on suositeltavaa. An-

¹⁵ Heljaste ym. 2008, 126-129; Benyik & Kohen 2006, 101-103.

¹⁶ Heljaste ym. 2008, 125-126.

¹⁷ Saario 2006, 12.

nettuja ohjeita tulee noudattaa, toimien niiden mukaisesti ja seurata mediaa samalla. Jos tilanne vain pahenee, tulee valmistautua evakuointiin. Sairastuessa äkillisesti, on syytä hakeutua viipymättä sairaanhoitoon.¹⁸

4 Matkan jälkeen

Matkan jälkeen olisi hyvä järjestää pienimuotoinen purkutilaisuus, jossa käydään läpi matkan vaihteita, tavoitteita ja niiden saavuttamista. Samalla voidaan tarkistaa organisaation omaisuuden ja tietoaaineiston palautuminen. Matkalta kertyneitä kokemuksia on hyvä jakaa, koska niistä voidaan oppia. Kokemusten perusteella voidaan tarkastella nykyisiä ohjeistuksien, suunnitelmien ja sääntöjen tarkoituksenmukaisuutta ja toimivuutta sekä tehdä tarvittaessa muutoksia. Kokemusten ansiosta voidaan muodostaa maakohtaisia ohjeistuksia ja suunnitelmia, jotka ovat hyödyksi seuraavalla matkalla.¹⁹

Jos matkan jälkeen sairastuu äkillisesti, tulee hakeutua terveydenhoitoon ja mainita olleensa matkoilla. Pidempien matkojen jälkeen tulisi hakeutua terveystarkastukseen, vaikka tuntisi itsensä terveeksi.

¹⁸ Heljaste ym. 2008, 145, 147.

¹⁹ Miettinen 2002, 252; Rauramo ym. 2009, 6.

5 Lähteet

Painetut lähteet:

Benyik, L. & Kohen, S. 2006. Turvallista matkaa. Tampere: Laura Benyik.

Heljaste, J.-M., Korkiamäki, J., Laukkala, H., Mustonen, J., Peltonen, J. & Vesterinen, P. 2008. Yrityksen turvallisuusopas. Helsinki: Kauppakamari.

Miettinen, J. 2002. Yritysturvallisuuden käsikirja. Helsinki: Talentum.

Rauramo, P., Harjanne, K. & Tiihonen, K. 2009. Turvallisesti työmatkalla ulkomailla. Helsinki: Työturvallisuuskeskus.

Saario, K. Avainhenkilöriskit: Ohjeita avainhenkilöriskien hallintaan. Helsinki: Keskuskauppakamari.

Sähköiset lähteet:

Kela. 2015. Lääkkeet mukaan Suomesta. Viitattu 3.5.2015.
http://www.kela.fi/laakkeet_laakkeet-ja-matkustaminen

Matkailijan terveysopas. 2013. Yleistä rokottamisesta. Viitattu 3.5.2015.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/ktl.mat?p_selaus=54739

Ulkoasiainministeriö. 2015. Matkustustiedotteet maittain. Viitattu 26.4.2015.
<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=15735&contentlan=1&culture=fi-FI>

Ulkoasiainministeriö. 2014. Matkustusilmoitus. Viitattu 27.4.2015.
<http://www.ulkoasiainministerio.fi/public/default.aspx?nodeid=36581&contentlan=1&culture=fi-FI>

Valtiovarainministeriö. 2015. Valtion matkustussääntö 2015. Viitattu 27.4.2015.
<http://vm.fi/julkaisu?pubid=3502>

Liite 2: Matkustajan tarkistuslista

Matkustajan tarkistuslista	Asia on huomioitu			Lisätietoja
	Toimenpiteet	Kyllä	Ei	
Ennen matkaa - Matkan suunnittelu				
Onko virkamatka välttämätön?				
Onko matkamääräys hyväksytty ja allekirjoitettu?				
Oletko tutustunut matkustusturvallisuusohjeistukseen?				
Oletko ollut yhteydessä matkustusyhdyshenkilöön?				
Ennen matkaa - Kohdema				
Oletko tutustunut ulkoasiainministeriön matkustus-tiedotteisiin ja hyvä tietää - palveluihin?				
Onko kohdemaassa Suomen edustustoa?				
Onko kohdemaassa huomioitavia uskonnollisia tapoja ja/ tai kulttuurillisia asioita?				
Esiintyykö kohdealueella levottomuuksia, poliittista epävakautta, terrorismia tai rikollisuutta?				
Esiintyykö kohdealueella riskejä terveydelle, esim. tartuntatauteja?				
Onko korruptio tai lahjonta yleistä kohdemaassa?				
Onko matkustajasta laadittu riskiprofiili?				

Matkustajan tarkistuslista	Asia on huomioitu			Lisätietoja
	Toimenpiteet	Kyllä	Ei	
Ennen matkaa - Valmistautuminen				
Oletko varannut ajan terveydenhoitoon ja rokotuksiin?				
Onko matkan riskit arvioitu?				
Onko tehty suunnitelmia häiriö- tai kriisitilanteita varten?				
Onko passisi voimassa ja vaaditaanko passin voimassaoloa matkan jälkeenkin?				
Ovatko muut matkustusasiakirjat kunnossa?				
Oletko varannut mukaan kohdemaan valuuttaa?				
Onko sinulla viraston luottokortti?				
Oletko varannut majoituksen suositusten mukaan?				
Oletko tiedottanut työtovereitasi matkasta?				
Oletko tehnyt matkustusilmoituksen?				
Oletko tallentanut tarvittavat puhelinnumerot matkapuhelimeen?				
Onko viestinnästä sovittu etukäteen viraston kanssa?				

Matkustajan tarkistuslista	Asia on huomioitu			Lisätietoja
	Toimenpiteet	Kyllä	Ei	
Ennen matkaa - Omaisuuden hallinta				
Oletko pakannut mahdollisimman vähän mukaan?				
Oletko pakannut reseptilääkkeet omiin pakkauksiinsa ja reseptit mukaan?				
Oletko selvittänyt kohteen lääkkeiden tuontikiellot tai luokittelut huumeksi?				
Oletko pakannut mukaan ensiapulaukun, pistorasiaadapterin ja taskulampun?				
Onko tietokoneen mukaan ottaminen välttämätöntä?				
Onko varatietokoneen käyttö mahdollista?				
Onko tietokoneesi tyhjenetty tarpeettomasta tiedosta?				
Onko tietokoneesi päivitykset ja tietoturva ajan tasalla?				
Onko kovalevyysi salattu?				
Ovatko muistitikkuusi salattuja?				
Onko matkapuhelimesi suojattu PIN- tai suojakoodi kyselyllä?				
Onko matkapuhelimesi tietoturva ajan tasalla?				

Liite 3: Opinnäytetyön arviointi

OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTI

Aihe: Poliisiammattikorkeakoulun matkustusturvallisuuden kehittäminen
Tekijä: Ahvenjärvi, Samu
Laurea-ammattikorkeakoulu, Turvallisuusalan koulutusohjelma

Työpaikkaohjaan arviointi:

1. Aihe

Kehittämistyön on harkittu, perusteltu ja ajankohtainen kohdeorganisaation ja ammattialan kehittämisen kannalta. Se antaa uutta tietoa organisaation hankkeiden riskienhallinnan kehittämiseen ja aiheen tutkimisesta on opiskelijalle ammatillista hyötyä.

2. Suunnittelu ja prosessi

Prosessin eri vaiheet on toteutettu työelämän kanssa tiiviissä kumppanuudessa. Ohjausprosessi on aktiivinen ja vuorovaikutteinen. Aikataulut on harkittu hyvin ja prosessi eteni varsin suunnitelmallisesti. Opiskelija osoittaa itsenäisyyttä mm. lähdeaineiston hankinnassa sekä aineiston keruussa.

3. Kehittämiseen liittyvän tiedon ja teorian hallinta

Opiskelija perehtyneisyys aiheeseen on hyvää. Kirjallisuuden ja käsitteiden käyttö on monipuolista. Lähteitä käytetään runsaasti ja riittävällä kriittisyydellä mutta opiskelijan kyky käydä dialogia lähteiden kanssa ja lähteiden välillä on tavanomaista.

5. Tuotos ja sen laatu sekä johtopäätökset

Opiskelija osoittaa itsenäistä ajattelua ja perusteltua johtopäätösten tekoa. Tavoitteiden saavuttamista on pohdittu ja omaa toteutus- ja oppimisprosessia on arvioitu. Tekijä pohtii tuotoksen, tulosten ja johtopäätösten merkitystä ja hyödynnettävyyttä ja ottaa kantaa ongelmakohtiin. Tuotoksen laatu ja kokonaisvaikutelma on hyvä. Tuotoksesta löytyy lisäarvoa matkustusturvallisuuden riskienarviointiin ja -hallintaan, joten sen hyödynnettävyys käytännössä on hyvä myös kohdeorganisaation ulkopuolella.

Muut huomiot:

Liitteistä 1 ja 2 on poistettava poliisin tunnuskuvat ennen opinnäytetyön julkaisua, koska sen käyttöön ei ole haettu lupaa (Valtioneuvoston asetus poliisista 1080/2013, 15§).

Aatos Juurijoki
Ylikomisario, laatupäällikkö
Poliisiammattikorkeakoulu